

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Ocak 2024 · Sayı: 40

**BİR GÖĞE BAKSALARDI
HER ŞEY NE ÇABUK DEĞİŞİRDİ ALLAH'IM! 77**

Su Yolu

Halıların dili adına yazayım, motifler cana dair bir sohbete dursun. Tezgâhtaki "su yolu motifi"nin sırlarını şöylece işleyeyim: Su, aktıkça yeniden doğuşu, paklanması, bereketi, bilgeliği anlatır. Sesi huzuru, serinliği ferahı, gökten yağışı bereketi, yerden kaynaması şifayı yüklenir gelir.

Ateşin zıddı, yaşamın kaynağıdır. Naaşı yıkarlar ki su arınmaktır. Aile olmayı, kaynayan aşı, susuzluktan ciğeri yanan yolda kalmışı da anlatır.

Su yolu motifi; suya giden gençleri, çocukları, yürünen taşlı yolları, uzun sohbetleri, neşeyi, eğlenceyi sunar iplerin rengiyle. Soğukta donmayı, saçakta üşümeyi, sobada güğümü, kekik çayında mis kokulu buhar da ondandır.

Dalgalanarak, kıvrılarak her görenin gönlüne doğru akar gider. Bu motifle uzun ömür duası nefeslenip siner düğümlere. Âdeta çok öteden bugüne sakince, su gibi aziz olun, der.

KUDRET AYŖE YILMAZ

Geçerken

Ocak 2024 - Sayı: 40
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur
Ömer Güçlü

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Hacire Büküm Yılmaz

Kapak Sözü
Kemal Sayar

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
08.01.2024

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / İBRAHİM TÖKEL
GAZZE, PORTAKAL AĞAÇLARI, MAVİ...

4 / ABDULBAKİ İŞCAN
GAZZE'YE GÖZYAŞI

6 / EMİN GÜRDAMUR
O SES SEN DEĞİLSİN!

9 / SEDAT ANAR
AYAKÜSTÜ SORULAR

10 / GÜVEN ADIGÜZEL
POSTUNDA YALNIZ, UYKUSUNDA KİŞİ; AYI

13 / DÜRDANE İSRA ÇINAR
SESSİZLİĞİN HALLERİ

14 / HÜSEYİN AKIN
TAHİR EVLENMESİ

18 / CANAN OLPAK KOÇ
GÖZYAŞI AŞK ATEŞİNİ SÖNDÜRÜR MÜ?

20 / SÜMEYYE ÖZGEN
ZAMAN VE ANILAR; MADALYONUN İKİ YÜZÜ

24 / ABDURRAHMAN ALKAN
HOŞ GELDİN

27 / NECATİ MERT
ÜÇ TAVSİYE

28 / NURAY YÜKSEL
BİR YAZI BİR ÇİZİ

29 / KEMAL SAYAR İLE SÖYLEŞİ
"İYİ BİR DİZE, İYİ BİR CÜMLE, ÇAĞRIŞIMLARLA DOLU BİR İMGE
RUHUMU KANATLANDIRIYOR."

34 / RUKİYE AYDOĞDU DEMİR
HAFİZ'İN TESELLİŞİ; İBN HACER

36 / KORAY ŞERBETÇİ
USTURLABIN VE GÜNEŞ SAATİNİN İLK USTASI İBNÜ'S-SAFFAR

39 / FATMA TÜRK
BAŞKA SESLER: CHRISTIAN MORGENSTERN

40 / FATMA ASİYE ŞENAT
EN YÜCE'NİN YARATTIĞI

42 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
SIKINTININ İLHAMİ

44 / SİDDİK YURTSEVER
ÖMER FARUK DÖNMEZ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

46 / FADİM ÖZER KASAY
BABALARLA OĞULLARIN BULUŞACAĞI GÜNE...

48 / NAFİYE YÜKSEL
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

İÇİNDEKİLER

GAZZE, PORTAKAL AĞAÇLARI, MAVİ...

İBRAHİM TÖKEL

Sana yakılan ağıtlar Akdeniz'in suları kadar çok ve mavi.

Korkak, pısırik ve tefeci koca yahudi

Oturuyor şimdi portakal ağacından ve Filistin kemiklerinden yapılmış koltukta.

Çocuklarını, kız ve erkek çocuklarını portakal ağacından toplanan portakallar gibi topluyor Gazze'den.

Koca yahudi dört bin yıllık buruşmuş ve kokmuş elleriyle topluyor kızlarını üzüm bahçelerinden, zeytinlerden ve incirlerden.

Koca yahudinin gözü doymaz, dört bin yıllık hıncını kim zayıf ve yolda kalmışsa ondan alır.

Zeytinliklerinde sürünen yılanlar gibi

İri gözlü erkek çocuklarını ve iri gözlü kız çocuklarını, neşeli çocukları sevmez koca yahudi

Dört bin yıllık karanlık hikâyeler anlatır.

Kendi karanlığından pay dağıtır.

Sevmez aydınlığı, neşeyi koca yahudi

Zeytini, incir ve denizi sevmez koca yahudi.

Kelimeleri ve pırlantaları sever.

Çünkü kaçıp kovalanan koca yahudi, yalnızca kelimeleri ve pırlantaları taşıyabilir.

Ve dört bin yıllık karanlığında yalnızca kelimeler ve pırlantaların ışığıyla yol bulabilir.

Mavi göğün altında değil demir kubbelerin altında yaşar koca yahudi.

Koca yahudinin levhasında on zehir var

Öldüreceklerin ile başlayan ve devam eden karanlık hikâyeleri

Hani hatırla çarmıhtaki Beytullahim'li kutsal yetimi.

Şimdi miladi 21. yüzyılda Gazze'nin iri gözlü çocukları

Erkek çocukları ve kız çocukları, tarih ve toprağın geniş karnında tohumlar gibi.

Ey Gazze, portakal ağaçları senin,

Mavi senin,

Zeytin gözlü çocuklar senin.

Bize paslanmış acı...

GAZZE'YE GÖZYAŞI

ABDULBAKİ İŞCAN

Gün doğmadan uyandım günün yorgunluğuna. Efkâr demli yüreğim, küçük kabuğunda yol alsın istedim. Bir zemheri sabahında Selahattin'in dudaklarından uç uca eklenen kelimeler yağdı. Sözler yürüdü, bir öfke taşkınlığına. Yıkılmış duvarların içinden geçiyorum. Aydınlık çiçeklerin toprağa düşmüş tomurcuklarını arıyorum. Gazze'yi arıyorum. İçim bir soykırım sonrası. Kanıyor. Cehennem mahşerinde kanat çırpıp dünya ışıklarına gözlerini kapatan çocukları arıyorum. Ben burada değildim o zamanlar. O vakitlerde kimsenin yanında değildim. Sahipsiz bir yerdeydim. Issızdım. Habersizdim. Kucağım bu yüzden boş. İrili ufaklı sevimsiz düşünceleri dolaştırıp durdum dudaklarımda. Sesim bu yüzden yok. Ben bu yüzden yok gibiyim. Yoklukların kenarında bir dünya öylece çoğaltıyor kendini. Öylece büyüyor ve sonra kayboluyor. Küçük denecek yaşta ne varsa yürüyor içime. Cılız sesiyle tenhada kalmış bir kalbe iyice yerleşiyor. Derin yaralar açıyor. Çocuklar bir sonbahar yaprağı gibi kopup gidiyor hayattan. Ezip geçiyor silahlı arabalar bedenleri. Unutamıyorum. Göz bebekleri büyümüş ihtiyar kadınları unutamıyorum. Dünyaya küsen yavrucakları, çaresiz körpe kuzuları unutamıyorum.

Mahalleler, sokaklar, caddeler toplu mezar yeri. Renksiz ve büyük. Kıpırdıyor. Boyuna hareket ediyor. Ağırbaşlı haykırışlarla hırçınlıklar salıyorum. Toprağa bakıyorum. Ağrılı. Kırk bahar görse yeşermeyecek. Kudüs'e bakıyorum. Yaralı. Kırk tabip görse iyileşmeyecek. Gazze'ye bakıyorum. Acılı. Boşluğun en koyu yerinde hareketsiz yatıyor her şey. Sığınaklar oluşuyor dört bir yanda. Sabahın yamacında aydınlığa ulaşıyor hepsi. Kırık düşüncelerle sevinirim.

Suskun zamanlarımızın teselli kaynağı asuman kederli. Avuç içlerinin sıcak kucağına düşmüş dualarla durmadan büyüyor. Bir uçurum çiçeği gibi Kudüs'ün eteğine serpilmiş yüreğimiz semaya açılı. Göklerin uçsuz bucaksız renginde beslenen çocuk sesleri duyuyorum. Tedirgin. Seslenebilseydim, bir işitenim olurdu belki. Geri dönün derdim. Geri dönün çocuklar. Belki gelirlerdi. Hiçbir yerde yaşanmayan korkuları olmazdı belki. Gazze'den geride kalmış ne varsa böylesine içini çekmezdi. Yeniden hayat bulurdu her şey. Soğuk olmazdı böylesine. Üşümezdim bu kadar. Nefes alırdım. Başımı Kudüs'ün eşiğine koyardım. Koyardım çünkü orada bir yerde bekliyor kardeşlerim. Canlarım bekliyor. Kendi kederinde susan Hanzala yine arkası dönük bekliyor. Ben bekliyorum. Utandıran bir mahcubiyet, alışılmış bir çaresizliğin ezikliği ile iç içe geçmiş, gitgide ağırlaşıyor. Ben bekliyorum. Kaybedilmemesi gereken ne varsa beklediğimde kaybediyorum. Kimsenin görmediği kavgalarda yitiriyorum bana ait olanları.

Durmadan devam eden bu şiddetli yok oluşlar arasında ruhun bunalımlı bir ihmalkârlıktan öfkeli bir hâle sızır. Dünyanın, feryatlarla çoğalan ateşten suyu dökülür başından aşağı bazen. Hayat derin bir kuyuya iter seni elinin tersiyle. Bazen donuk bir yaşla şehadete teslim olmuş nefeslerin toprağa düşüşünü görürsün. Kıyısından köşesinden her bir tarafı cennet dallarına tutunmuş hayatları bırakırsın zamanın ışıklarına.

Zaman parçalanarak dağılsın istersin. Her bir parçası, umutla beklediğin haberler getirsin ve vakit orada dursun istersin.

Bazen tarumar olmuş şehrin oldukça kısa sürede yerini iniltilere bıraktığına şahit olursun. Cesetlere, yıkıntılar arasından elleriyle ulaşmaya koyulan çaresizler hiç de az değildir. Bir başka şiddetli patlama eşlik eder onlara bazen. Hesaplı hesapsız katliamlar bir fırtına hızıyla Filistin topraklarında yer değiştirir durur.

Sessizken ve suskunken, beklerken ve unutamazken, kanarken yaralarımız hatta boğazımız sıkılmışken, hiç de şaşırtıcı olmayan bu gaddarlık, kandan beslenen bu zalim güruh, tüm dünyayı kuşatmış, ele geçirmiş gibidir. Nefesleri ölüm kokar. Allah'ın elçilerine ihanet edenler, bir kısmını yalan sayıp bir kısmını öldürenler bunlar. Dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak Peygamber'e karşı "İşittik ve karşı geldik." diyenler bunlar. Allah'ın eli bağlıdır, diyen lanet olasıcalar. Allah'ın sözünü dinlemeyen ve haddi aşan kahrolasıcalar. Kendilerine zillet damgası vurulmuş olanlar bunlar. İnsan ruhunu yaralayan, kalbini katananlar bunlar. Mescid-i Aksa'nın aziz ruhuna ihanet eden, onu yakan, mahzun ve tutsak hâle getirenler bunlar.

Bunlar işte yüreklerimizi yangın yerine çevirenler, gözlerimize cam kırıntıları serpiştirenler.

Unutulmasın istedim.

Gök kapıları açılrsa da akan aydınlık yüzümüze baksa, mahmur yanıyla içimizi ısıtsa ne olur? Salih kulların sayısız nefesi kadar yapılan halis yakarışlar intizar perdelerini aralasa da işlese ruhumuza. O vakit gecelerin üstümüze bıraktığı ne varsa berraklaşacak, şehirler ulu bir niyaz ile bedenimizden geçerek belirecek ve derin bir boşluktan bizi uyandıracak. Sabah serinliğiyle sarıp sarmalayan duru bir aydınlık ile varlığımız yıkanırken bize yeni bir gün bahşedilecek.

Duyulsun istedim.

Terk ettim tüm tedirgin ve çarpıntılı vakitleri. Göğün yüceliğine yuvalanmış cümlelerle bir hicret gönüllüsüyüm. Ciğerimiz sönsün, acısız yanımız olsun istedim.

Gazze'nin gözyaşlarında cennet kokulu bir bebek gördüm. Göğsünde koca bir çınarla uyuyordu.

Bilinsin istedim.

SES SEN DEĞİLSİN!

emin gürdamur

Diyelim ki ne yazacağımızı bulduk; olayı, kahramanı zihnimize tasarladık. Yazar olarak niyetimizi ne ölçüde açık edeceğimizi ne ölçüde saklayacağımızı kurguladık. Değineceğimiz meseleleri, kullanacağımız mekânları, kanatlandıracağımız imgeleri seçtik. Bir öykünün iç dinamiğini yani merkezini teşkil edecek sorun yumağını bulduk.

Hadi şansımız yaver gitti ve yazma hevesimiz, ağzına kadar dolu mürekkep hokkası gibi kendine akacak yer arıyor. Görünüşe göre her şeyimiz hazır. Geriye, sayfalara doğru atımızı mahmuzlamak kalıyor. Acaba hâlâ bir şeyi unutmuş olabilir miyiz? En önemli şeyi: Bu öyküyü kim anlatacak?

Öyküyü kimin anlatacağı meselesi, yukarıdaki hazırlıkların hiçbirinden daha az önemli değildir. Bunu okuduğumuz kimi acemi metinlerdeki şizofren anlatıcılardan öğreniriz. Aksaklıklar en iyi öğretmenlerdir ama bu aksaklıkları başkalarında gördüğümüz müddetçe onlardan istifade ederiz. Kendi metinlerimizde tutarsız anlatıcı dil sergilersek eserimizi telafisi imkânsız bir kamburla yaşamak zorunda bırakırız.

Öykü yazarken daha ilk kelimeden itibaren karar vermemiz gereken en temel mesele anlatıcı sestir. Bu sesin bizim gündelik dilimize, düşüncelerimize mesafesi, ortaya koyacağı yaşamsal tecrübenin boyutu, duyarlılığının niteliği anlatının omurgasını teşkil edecek; bu omurga kendi

istiap haddi doğrultusunda meseleleri kucaklayabilecektir. Kurmacayı diğer türlerden ayıran, onun kurmaca olduğu gerçeğidir. Söz gelimi şairler böyle bir mesafeye ihtiyaç duymazlar, onlar kendi yüreklerini ortaya koyarlar. Hatasıyla sevabıyla şiirdeki ses şairin kendisine aittir. Denemeci de metninde bizzat konuşan kişidir. Ama kurmacada yazar, “anlatıcı bir bilinç” bulmak durumundadır. Bu bilincin kimi zaman bizzat yazarın kendisi olması sorun değildir. Ama sürekli kendisini konuşturan öykücü, kurmacadan uzaklaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Her öyküsünde aynı duyarlılığa, aynı biçimsel tavra, aynı cümle yapısına sımsıkı bağlı kalan yazar, hangi anlatıcı zamiri seçerse seçsin, metinle kendisi arasındaki mesafeyi umursamıyor demektir. Bu tutum yazarı, sürekli anı/hatıra yazan ve yazdıklarının bir türlü öykü olarak nitelendirilmemesine içlenenlerin ümitsiz beklentilerine sürükler. Modern kurmaca, yazarın kendi dışına adım atmasıyla başlar. Bu, onun otobiyografisinden beslenmeyeceği, öykü boyunca göğsünde gezdirdiği kalple alışveriş yapmayacağı anlamına gelmez. Aksine yazar biyografisinden de parçalar kullanır ama o parçaları yabancılaşma süzgecinden geçirmesi gerektiğini bilir. Yabancılaşma, hayatımızdan devşirdiğimiz tecrübeleri öyküsünü yazdığımız kahramanın hayatına yeni bir tasarımla iliştmek, yeni bir kaderle baş başa bırakmak gibi bir dizi ince işçiliği gerektirir.

Anlatıcı sesin seçimi, metnin bütününe dair bir dizi belirlemeleri de ihtiva eder. Yazar öykü boyunca o sınırların, belirlemelerin içinde kalmakla mükelleftir. Anlatıcı sesle ortaya konulan zekâ, algı, duyuş düzeyi öykünün sendelemekten yürüyüşünü sağlayacaktır. Aksi hâlde zeki okur huzursuz olur. Unutmamak gerekir ki okur, tedirgin bir avdır. Kurulan düzeneğin farkına varmalıdır. Onun kurmaca evrenine dâhil olabilmesi, okuduğu metinden keyif alabilmesi, yazarın bu kurala ne kadar riayet ettiğiyle alakalıdır. Okur, gönüllü bir avdır. Lakin onun gönüllü olması, yazara baştan savma bir av düzeneği kurma hakkı vermez. Gabriel Marquez, “Bir tavşanı tuzağa düşürmek, okuru tuzağa düşürmekten daha kolaydır.” der.¹ Okurun kendimizden daha derin bir duyuş, daha estetik bir zevk sahibi olabileceği fikrini aklımızdan çıkarmamalıyız.

Necip Tosun anlatıcı sesin seçimini “bakış açısı seçimi” olarak ifade eder: “Yaşamı eksiksiz biçimde yansıtmak, görünmeyeni göstermek, bilincin labirentlerinde gezinmek, karşılaştırmalar yapmak, her şeyi ayan etmek, dile gelmeyen duyguları dile getirmek isteyen kurmaca yazarı için ‘anlatıcı ses’ seçimi yaşamsal bir önem taşımaktadır. Bu nedenle öykünün oluşma serüveni ve kaderi, bakış açısı kararının verilmesiyle başlar.”² İtiraf etmek gerekir ki bir yazarın o en doğru sesi bulması, dünyanın en meşakkatli işlerinden biridir.

Sürekli iyi kitaplar okuyup yıldırıcı hayranlıklara gark olan öykücü, o hep yakalamak istediği sese ulaşma azmini yitirebilir. Nitelikli kitaplar yazara bazen bunun tersini de hissettirebilir. Okumak da yazmak da bilişsel bir süreç olmaktan ziyade sezgisel bir süreçtir. Özellikle yolun başındaki öykücüler için anlatıcı sesin tasarımı, hayranlık kozunun kullanılmasını isabetli bulduğumu belirtmek isterim. Nitekim edebiyat, hayranlıklar zinciriyle birbirine bağlanır, dünya edebiyatını akraba kılar. Kafka *Amerika* romanı için “Amacım Dickens tarzı bir roman yazmaktı.” demekten çekinmez örneğin. Ya da Virginia Woolf, kendini Aldous Huxley’le kıyaslayıp başarısız hissettiğini günlüklerinde itiraf eder. Thomas Mann’ın dillere destan Goethe hayranlığı pek çok eserinde gözlenebilir düzeydedir. Modern öykünün mimarlarından Gogol’un başlangıçta bütün çabası Puşkin’in gözüne girebilmektir. Tanpınar o muhteşem üslubuyla hocası Yahya Kemal’in ruhsal ikliminde kendini beğendirmek isteyen bir öğrenci gibi gezinir. Hayranlıktan ürkmek gerekir. En derin keşifler en büyük hayranlık anlarında gerçekleşir. Hem hayranlık duymak hem o hayranlıktan yeterince beslendikten sonra kendi yolunda yürümek, kendi inşa faaliyetine koyulmak sanatçının önündeki en temel kader çizgilerinden biridir.

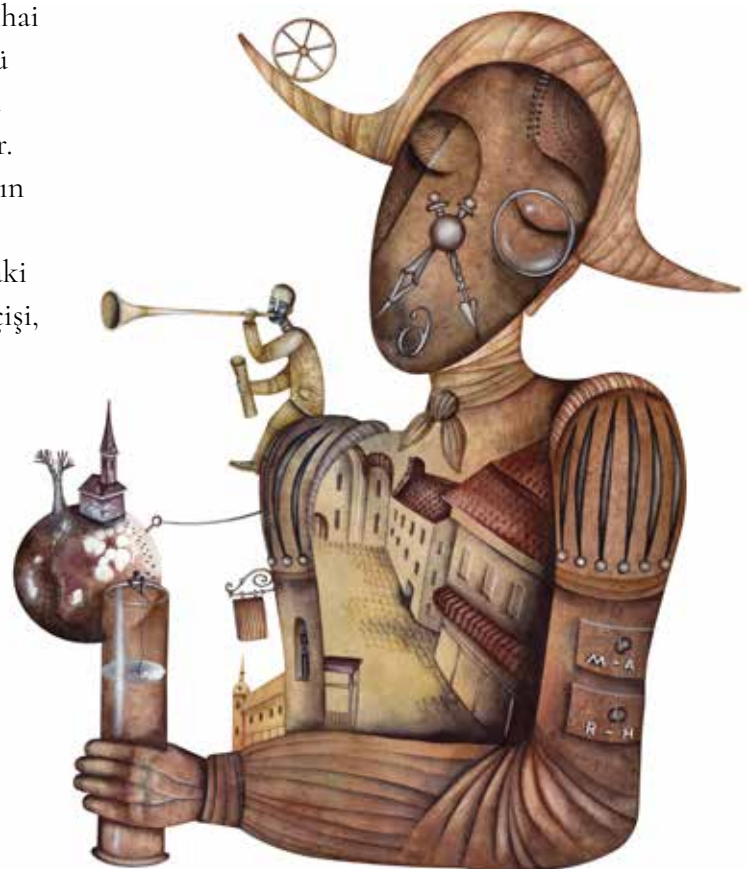
O ses nasıl bir ses olacak? Babacan mı öfkeli mi, olgun mu toy mu, şakacı mı şaşkın mı, gitgelli mi tutarlı mı, romantik mi akılcı mı? Bunların

biri veya birkaçını aynı anlatıcıda kullanmak mümkün. Ayrıca öykücü yazdıkça dil kendini daha belirgin hâle getirecek, bu belirginlik yol çizgilerini görünür kılacaktır. Yazarın bu noktada yazma coşkusuna hâle getirircesine bunları hesaplamasına, ölçüp tartmasına elbette gerek yoktur. Ama bir kez başlayan sesi tutarlılık içinde sonuna kadar sürdürmesi gerektiğini, öyküde metafiction (üstkurmaca) veya benzeri bir postmodern tavır söz konusu değilse “anlatıcı ses birliği”ne tavizsiz şekilde riayet etmesi gerektiğini bilir.

Yazar, sesin kaptan köşküne oturur ve yazmayı sürdürür. Aynı olayı bir kadının, bir erkeğin, bir çocuğun, bir yetişkinin, bir çiftçinin, bir öğretmenin anlatması elbette farklı olacaktır. Yazarla anlatıcı ses bazen aynışır bazen ayrışır bazen de ikisinin arasında bir yerde durur. Nihai bir mesafeden söz edilemez çünkü yazar son tahlilde metni yazarken duygularının itkisinden yararlanır. Ondan beklenen, ne yaparsa yapsın yaptığı işi bilinçli bir şekilde sürdürmesi; kurmaca ve diyaloglardaki iniş çıkışı, sahneler arasındaki geçişi, anlatıcı sesin içindeki ahengi gö-

zetmesidir. Öyküde kalıcı etki için en doğru sesi bulmak, o sesin içine girmek, olup bitenleri, duyguları, düşünceleri onun kılığında anlatmak lüks değil, birincil şarttır.

Buraya kadar söylediklerimin, ben/sen/o anlatıcı seçimiyle karıştırılmamasını isterim. Çünkü anlatıcı ses, her üçünde de düşünülmesi gereken, her birinde ayrı sebepler gözetilerek oluşturulması gereken bir bilinçtir. Öte yandan öyküyü yazarken seçtiğimiz konuya en uygun, en yakın, en doğru anlatıcı şahsı bulmak durumundayız. Bazen yazar öyküde farklı bakış açıları, farklı sesler kullanarak öyküyü birkaç karakterin ağzından anlatabilir. Metne bakış açısı zenginliği kazandıran

bu yaklaşım, karnaval anlatım türü olarak bilinir. Monolog ve diyalog arasındaki zıtlığı açıklamak için bu kavramı kullanan Mikhail Bakhtin, anlatıyı özgürleştirici bir yönelim olarak öne çıkardığı karnavalda; özerk, birbirine karışmayan seslerin ve bilinçlerin çokluğunu, anlatıdaki söylemin yapısal çok sesliliği olarak önemser. Bakhtin'in aslında roman çözümlemeleri için kullandığı karnaval anlatımının öyküler için de geçerlilik taşıdığını biliyoruz. Söz gelimi Yıldız Ramazanoğlu'nun *Çiçekli Bir Boşluk* kitabında yer alan "MR Ruh" adlı öyküde, MR cihazındaki kadının monoloğu, bir süre sonra kadının kafasının içinde konuşmaya başlayan kocasının sesiyle nadide bir karnaval örneğine dönüşür.

Anlatıcı ses bahsinde son olarak değinmemiz gereken konu bir tür müfredat bilgisi diyebileceğimiz anlatıcı şahıs meselesidir.

Yaygın kanaate göre birinci şahıs anlatıcı, öznelliğe açtığı alan dolaşısıyla kolaycı ve güvenilmez bulunur. Kolaycılıkla itham edilmesinin sebebi, anlatıcının insan oluşu, onun hatalarının kurguya dâhil edilebileceği, bu durumun öykücüye bir konfor sağladığı varsayımına dayanır. Üçünü tekil şahıs ise nesnel bir anlatıma imkân verdiğinden ötürü okurda manipüle edilmediğine dair bir güven duygusu hâsıl eder. Bu kaba yaklaşımın, yazarın ve metnin niyetinin irdelendiği teorik yazılarla berhava edildiğini hatırlatmak gerekiyor. James Wood, birinci şahıs anlatıcının aslında "daha güvenilir" olduğunu; buna karşın "her şeye hâkim" anlatım kabul edilen üçüncü şahıs dilinin ise "daha tarafı" olduğunu dile getirir.³ Birinci şahıs anlatıcı, barındırdığı dürüstlük itibarıyla yazarla okur arasında doğrudan bir konuşmaya olanak verir. Dahası, metnin niyetiyle

yazarın niyeti arasındaki sinsi hesap ayarlarını ortadan kaldırır. Üçüncü şahıs anlatıcı ise tepeden tırnağa bir mühendislik gerektirir ve bu açıdan açıkçası ustalık gösterisidir. Yine de okur, nesnellik maskesi takan bir öznel dille karşı karşıya olduğunu bilir. Çünkü o, kurgu gereği her şeyi azar azar bilmesi gereken, yani pek de "nesnel/tanrıgöz" denilemeyecek bir tutumla karşı karşıyadır.

Birinci tekil anlatıcının ise ruhu itibarıyla sınırlı olması gerekmektedir. Anlatıcı, kendisine veya gözlemlerine dair istediği kadar yorum yapabilir ama sözlerinin şahsi zaviyesiyle sınırlı olması gerektiğini unutmamalıdır. Bilebileceği ve bilemeyeceği şeyler vardır. Söz gelimi anlattığı kişilerin geçmişleri hakkında malumatlara sahip olabilir ama o kişilerin iç dünyalarıyla ilgili nesnel dışı vurumlarda bulunamaz. Ben anlatıcının bazen karıştırıldığı bir diğer anlatıcı ses, sınırlı üçüncü tekil şahıs anlatımıdır. Üçüncü tekil şahıs anlatıcı; sınırsız anlatıcı ve sınırlı gözlemci anlatıcı diye ikiye ayrılır. Klasik edebiyatta sıklıkla karşılaştığımız sınırsız anlatıcı, kahramanlar hakkında her şeyi bilir, onların duygu ve düşüncelerini metne yansıtabilir. Ama sınırlı o anlatıcıda, gözlem, duyum ve yorum söz konusudur ki burada riayet edilmesi gereken ince bir çizgi vardır.

Belki örneklendirerek devam edersek meseleyi müfredat sıkıcılığından çıkarabiliriz. Haldun Taner'in "Kooperatif" öyküsü aslında üçüncü tekil şahıs anlatımına dayalı bir metindir. Olaylar, konuşmalar, meseleler mesafeli bir yerden anlatılır. Anlatıcı olayın içinde değildir. Fakat girişte kullanılan "Bilmem siz de dikkat ettiniz mi? Bazı semtlerin, sakinleri üzerinde birleştirici, kaynaştırıcı bir tesiri oluyor." cümlesi anlatıcının insaniliğine vurgu yapan, bundan

sonra ne anlatılırsa anlatılsın gözlemci sıfatı gerektiren bir çerçeve dayatır. Öykünün ilerleyen sayfalarında "Daha nesini anlatayım... Kooperatif yakında üçüncü kuruluş yılını tamamlayacak." şeklinde geçen ifade, anlatıcı insanın altını çizerek. Bu tavır, Sait Faik öykülerinde de sıklıkla görülür. Anlatıcı; gözlem, duyum ve yorumlarıyla olayı aktarırken klasik metinlerdeki her şeyi bilen sınırsız anlatıcı tavrından uzaklaşır. Bu uzaklaşma, birinci tekil şahıs anlatıcılığa doğru evrilir. Bu geçişken duruma bir diğer örnek olarak unutulmaz karakterleriyle *Uzun Çarşının Uluları* kitabında rastlarız. Mithat Enç'in "Kuyucu Kör Hafız" öyküsü, diğer bütün öyküleri gibi anlatıcı sesin kendisini anlatmadığı, çarşıdan seçtiği bir kahramanı enikonu hikâye ettiği öyküdür. Ama öykünün girişindeki şu ifade anlatıyı sınırlı üçüncü tekil şahıs anlatıcılığa hapseder: "Onu, hemen her sabah sağ elinde ucu çatallı değneği, sol omzunda ucu taşlı; ince, uzun sırtıyla yokuş aşağı inerken görürdük." Burada sınırlı gözlemci üçüncü tekil şahısla karşı karşıya kaldığımızı anlarız.

Son tahlilde anlatıcı şahıslarla ilgili teorik meselelerin öykücülerin kafasını karıştırmaması gerekir. Anlatıcı sesin bilinçli bir şekilde sürdürülmesi, yazarı "ben, sen ve o" anlatıcılar konusunda zafiyete düşmekten koruyacaktır. Asıl mesele her zaman o sesi bulmak; kelimeler denizinde kendimize mahsus bir ada inşa edebilmektir.

1 Semih Gümüş, *Yazar Olabilir miyim?*, Notos Kitap, İstanbul: 2021, s. 79.

2 Necip Tosun, *Modern Öykü Kuramı*, Hece Yayınları, Ankara: 2014, s. 176.

3 James Wood, *Kurmaca Nasıl İşler?*, Çev: Ekin Bodur, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2013, s. 18.

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?
"Ömür dediğin çırpınıp giden bir nefes."

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...
Müzik, eşim ve kitaplar.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?
Çocukluğumda fıstık tarlamızın yanında gül bahçesi vardı. Ne zaman gül kokusu duysam oraya gidiyorum.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?
Köyümde kalıp çoban olmak isterdim.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?
Meltem Gürle'nin "Kırmızı Kazak" adlı öykü ya da anlatısı da diyebiliriz. Neden etkiledim, çünkü kendi hikâyemi gördüm. Taşra ile şehirli olmanın ortasında kalıp sıkışma ve terk etmek bir şeyleri. Sonra şehirli olduğunun farkına varmak...

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?
En yakın dostum olan rahmetli ağabeyim Mehmet Anar.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?
Niyazi-i Mısri şiiriyle tanışmam.

8 Mevsimlerden hangisi?
Kış. Çünkü fırtınaları, rüzgârı, karı, yağmu ru ve soğuk havayı çok seviyorum.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?
Niyazi-i Mısri'nin sürgün edilmesine sebep olan cuma vaazını dinlemek isterdim.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...
Zaman ne zaman duracak?

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?
Sazımı çalmak ve şiir okumak.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?
Kibir ve ego.

13 Ruhunuzda iz bırakan biri?
Hz. Muhammed (s.a.s.).

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?
Çabuk sinirlenmem.

15 Ruhunuz nereli?
Daha henüz kendi yerini bulamadı. Arayıp duruyor.

16 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?
Rüzgâr sesi hep ama hep.

17 Geçerken gördükleriniz...
On sene boyunca sokakta müzik yaptığım için dururken gördüklerimi söylemek isterim. En çok da insanların ayakkabısı... Ayakkabılara bakarak insanları tanırım. Sokağın bana öğrettikleridir bunlar.

18 Bir notunuz var mı?
Hep bilmiş bilmiş konuşanlardan bıktım. Bazen "bilmiyorum" diyen insanlara sarılısım geliyor. Her şey bilinemez.

AYAKÜSTÜ SORULAR?

POSTUNDA YALNIZ, UYKUSUNDA KIŞ; AYI

GÜVEN ADIGÜZEL

*Pençen de aylarca uyudu mu?
Kürküne yıldızlar düşer mi?
Oğul aldık ruhundan
Uzak ormanları kuvvetinle sınıdık
Erişemedi gökler ihtişamına
Buryatlar-Ayı'nın Şarkısı*

Çocukluk ve hayvanlar bahsinde zihnimi biraz kurcaladığımda, aklıma kazınmış en ilginç hatıraların ayların başrolünde olduğu bazı hususi an'lara tekabül ettiğini fark ediyorum. Nihayetinde dans eden aylara bugün ancak rüyalar da tesadüf etmek mümkün olsa da bir zamanların çok meşhur sokak eğlencesinin adı *ay* oynatmak idi. Burnundaki halkası, ayağındaki zinciri ve belindeki ipli tasmaıyla mahalle aralarında dolaştırılarak vahşi doğasına aykırı şekilde dans ettirilen masum ayların bu garip hâllerine çocuk aklımla fena hâlde üzülürdüm. Yine de büyülenmiş gibi hayranlıkla izlemekten alıkoyamazdım kendimi; evet merakımı ziyadesiyle celbelerdi. Eline verilen sopayla iki ayağının üstüne dikilerek gerdan kırması istenen dişleri ve pençeleri sökülmüş aylar, ait olmadıkları sokakların tek eğlencesi olmuşlardı işte. İnsanoğlu ölüm gibi acımasız, ne ki ormanlar çok uzaktaydı.

Oynatıcının elindeki tefle seyircilerden bahşış bekleyerek yaptığı bu meşum nümayişin kökenleri, annesinden zorla çalınan yavru ayların daha çocukken kızgın sac üzerinde

bekletilmiş ayaklarından yükselen acının resmini işaret ediyordu bize. Bunu bilmemiz imkânsızdı elbette. Ayı oynatıcılarının acı çektirerek öğrettikleri dansın, çalınan tefin ya da müziğin etkisiyle hiçbir ilgisi yoktu aslında. Ahalinin gülüp eğlendiği bu grotesk gösteri acıyla hareket eden, canı yanan, postunun içinde kendine yabancılaşmış vahşi bir hayvanın öğrenilmiş çaresizliğinden ibaretti. Ayının burnundaki halkayı çekerek komutlarını zorla uygulatan ayı terbiyecisinin elindeki o zilli deften çıkan ses, etrafta çınlayan kahkahalar eşliğinde ayının acısına basa basa büyüyen bir varoş şenliğine dönüşüyordu. Balkanlar, Hindistan ve Türkiye'ye özgü bu tuhaf eğlence türü neredeyse tarihe karıştı artık. Zincirlerin tuzağından kurtulup ormanların koynuna geri döndü aylar. İnsanoğlu ne acımasız!

Barış Manço'nun 1992 yılında müzik listelerine üst sıralardan giriş yapan çocuk-yetişkin şarkısı "AYT", sokaklardaki ayı oynatma geleneğinin son demlerine denk gelmişti. Manço'nun mahkeme salonu mizansenıyla hâkim huzurunda söylediği şarkısındaki; "hayvan sevgisi tabii ki lazım

ama her şey karşılıklı / ben seni seveyim sen de beni say ki bozulmasın ağzımızın tadı" cümlesinin akabinde azalmaya başlayan bu anlamsız sokak geleneği, devam eden yıllarda sert tedbirlerle bir daha hayat hakkı bulamayacak şekilde yok edilecekti. Ayıyla ilişkimiz, buradan hareketle, aslında gündelik hayatta kullandığımız deyim ve atasözlerine yansıdığı biçimiyle de her daim olumsuz ve soğuk bir düzlemde ilerlemiş nedense. Ayının kültürel varlığına simgesel değerler atfedilen uzak-yakın coğrafyaların aksine Anadolu topraklarında kocaoğlan namıyla bilinen bu kürklü hayvan, hakaret, yerme ve aşağılama cümlelerinin öznesi olmaktan kurtulamamıştır. Atalarımızın aylarla karşılaşmalarındaki olumsuz tecrübeleriyle şekillenen ve folklora da yansıyan yaygın kültürel bakışın, kızgın, saldırgan, öfkeli gibi sıfatlarla anılan kocaoğlanların ormanlardaki sınırlarının ihlal edilmesine bağlı olarak girişilmiş kavgalarla ilişkili olduğu söylenebilir. Aylarla başımız hiç hoş olmamış gibi görünüyor. Kadimde güçlü yiğitlerin aldıkları "ayıboğan" mahlasını da aynı bağlamda değerlendirebiliriz.

Ormanın Ruhundan Gelen

Hayvanlar lemi içinde ideal yetenekleri simgeleyen, süratli koşusu, acımasız gücü, iyi koku alışı, tırmanış kabiliyeti, usta yzclğ, sert pençeleri, dev cüssesi ve dayanıklılığyla hayranlık uyandıran bir ihtiya ma sahip ayılar balık, meyve, bal gibi rafine gastronomik zevkleri olan, ormanın ruhunu taşıyan, kışları derin uykuya dalarak baharı bekleyen, koruma iğdleriyle meşhur, Afrika dışında her yerde rastlayabileceğimiz, doğanın en evik avcıları arasında yer alırlar. Oyuncasına şefkatle sarılıp uyuduğumuz, bu sevimli ve korkunç hayvanların doğal düşmanları yoktur. Doğrudan insana karşı bir saldırma eğiliminde olmayan, insandan kaşmayı tercih eden ayılar, yalnızca tehlike altında olduklarını hissetlikleri anda, kendi yaşam alanlarını savunmak ve yaklaşan tehdidi bertaraf etmek maksadıyla harekete geçerler.

Ormanın derinliklerindeki ağ oyuklarında, mağaralarda, inlerde, dağ yamaçlarında ve kayaların arasındaki çukurlarda yaşayan ayı, tek başınalığa hayrandır. Postunda yalnızlık, uykusunda hep kış vardır. Avcılığ ve acı kuvvetiyle bilinir. Gücüyle birlikte dayanıklılığı, birçok kültürde simgeştirilerek saygı duyulan kült bir figüre dönüşmesini sağlamıştır. Vikingler savaşlarda ayı postu sallayarak ayının ruhundan yardım alacaklarına inanıyorlardı mesela. Kadim Türklerde ayı orman kültünün önemli bir parçasıydı. Yakutlardaki nam “tıa toyono” (dağ efendisi) idi. Altaylarda ona Han derlerdi. Roma’da savaşçı, Sibiry’a da kutsal, Amerika’da yoldaş. Rusya’nın sembolü, Anton Çehov’un oyunu, gökyüzündeki takımyıldızı, peluş

oyuncağıyla her çocuğın oyun arkadaşı, Faulkner’ın doğ a destanı, Berlin kurucusu ya da meşhur Rus halk masalı *Maşa ile Ayı* (Maşa i Medved)... Ayıların kültürel varlığı binlerce yıldır gücünü ve etki alanını koruyor. Postunda yalnız, uykusunda kış ve ruhunda ormanın sırrı. O zaman başrolünde Bart adlı Alaska boz ayısının oynadığı 1988 Fransız yapımı *Ayı* (L’Ours) filmini izlemenin tam zamanıdır şimdi.

“

Ayı, tek başınalığa hayrandır. Postunda yalnız, uykusunda kış ve ruhunda ormanın sırrı.

SESSİZLİĞİN HÂLLERİ

dü rdane isra çınar

Askıya Alınmış Sessizlik

Düşmenin bilgisini incecik bir daldan sorduğumda muhtemelen şöyle derdi bana: Gövdemin içinde arzın cazibesiyle yürüyen suyu uçurumun ucunda durmadan bilemezdim. Beni durmaksızın boşluğa iten su ve takıldığım taş olmasaydı düşmeyi bilemezdim. Ve düşseydim bilemezdim hiçbirini. Düşerdim yalnızca ve bunun adı asla bilmek olmazdı.

Konuşmaya başlamadan ve yine başlamadan önce susmaya, tam da ikisinin arasında taştan yontulmuş bir başın içinde bir uğultu işitilir. Harfler, kelime olmadan önce bir fikrin iskeletini oluştururlar içimizde. Fikrin iskeleti ilkin sessizliğin tenine bürünür. Geçmişte yazıyı keşfedenler, düşünerek konuşabilenlerdi muhakkak. Yani dilin kapısı önünde bekleyebilenler. Bir müddet, sözü askıya alabilenler. Yalnız sözü de değil, sessizliği de askıya alabilenlerin icadıdır yazmak. Bilmeyi geciktirebiliriz yazarken. İnanmak öncedir, bilmek sonra. Dil bir mabedi andırır, sessizliğin askıya alındığı yerde. Edebiyatın putperestleri bu sessizliğe taparlar, lafızcılar bu sessizliği taşlarlar. Ama yazar, her sabah alır abdestini, alır ince hırkasını atar omzuna, bürünür sessizliğin tenine, tan ağarmadan çıkar evinden, tesbih eden bir kalple varır mabedine. Yeryüzündeki tüm kütüphanelerde onun yakarılırları işitilir.

Şüpheli Sessizlik

Aristo'nun *Nikomakhos'a Etik* adlı kitabında geçen anahtar kelimelerden biri, Eudaimonia: "Mutlu bir yaşam." Bir kimse ölünceye dek onun yaşamı için Eudaimon diyemeyiz, der Aristot. Ömrün sonlarına doğru ansızın bir trajedi bütün gidişatı değiştirebilir.

Yaşamda bir kez bile yeniden kurulabilir bir gerçekliğiniz olmamışsa, hiç aldanmamışsanız, hep haklısanız ya da, ölüm tıpkı bir bozguncu gibi bulur sizi. Üzerinde ince dumanların tıttığı küle dönmüş bir köy gibi kalakalırsınız oracıkta. Mutlu bir yaşamın çoktan geçmişte kaldığını düşünenlerin sessizliğine bürünürsünüz. İşte bu sessizlik, şüphelidir. Çünkü ardından bir kötülük gelebilir.

Harcanan Sessizlik

Bir adam, anlatacağı şeyi anlatmadan önce kurduğu her cümlemin peşinden "Hani o meşhur hikâyeyi bilirsiniz." diyip durdu. Onu dinleyenler arasında kimse o hikâyeyi bilmiyordu. Adam da bildiklerini varsaydığı için hikâyeyi anlatmadan konuştu, konuştu, konuştu.

İşte bu adam, tahmin edersiniz ki romancıdır. Şairin evinden çok konuştuğu için kovulmuştur ve çok, tahmin ettiğinizden de çok

içerlemiştir. Belki bu yüzden Midas'ın kulaklarının dedikodusunu yapacağı sazlıklar aramaya koyulmuştur. Önce Midas'ın kulakları, sonra devlerin gizli hayatları, sonra şatolarda dönen entrikalar ve sonra yel değirmenlerine doğru koşan bir delinin sanrıları ve nihayet büyük Rus köylüsünün yüce sefaleti, gayriciddi Fransız yaşamının ciddiyle anlatılan detayları, ilanihaye. Sessizlik böyle harcandı. Ama ya harcanmasaydı?

Sessizlik Konuştu

Mavimsi, sedef yansımali ve parlak. Kehribar kırmızısı. Güneşe tutulmuş üzüm zarı. İncir sırası. Zeytin acısı. Elmadaki diş izi. Bir öpücüğün buğusu. Usul usul yuvarlanan sahra çalısı. Suda yüzen sinek kanadı. Okşamak için açılmış elin ayası. Çiçek nakışlı mezar taşları. Bir ölünün henüz soğumuş iki dudağı. Gün ortası dalgınlığı. Kundaktaki İsa.

Sessizlik Aşıldı

Günün birinde belki konuşup yazmaktan dahi yüksünür hâle geleceğiz. O zaman başımızı kalınca bir kitabın sayfaları arasına gömmeyeceğiz, hayır. Kulağımızı bir kayaya, bir mermere dayayıp sessizce duracağız. Ve sonra, en başında yaptığımız gibi, iki taş parçasını birbirine çarpıp tutuşturacağız sessizliği ve karanlığı, yeniden.

FAHİR EVLENMESİ

HÜSEYİN AKIN

“Doğru bir şey mi yaptım bilmiyorum ablacığım, bir kez daha senin dediğini yerine getirelim bakalım.”

“Ondan ne şüphe benim güzel kardeşim. Yolda ikimizi görenler seni benim ağabeyim sanıyor fark etmiyor musun? Neden acaba hiç düşündün mü?”

“Neden olacak sen yaşını gizliyorsun, ben yaşıma abartıyorum o yüzden.”

“El insaf yani, otuz yedi yaşındasın ve senden sadece beş yaş büyüğüm. Senin anlamamakta ısrar ettiğin şey benim evli olmam senin ise hâlâ bekâr olman. Evlilik beni gençleştirirken seni göçertiyor âdeti.”

“Abarttığının farkındasın değil mi? Benim senden yani Semiha ablamdan başka sırdaşım yok diye bütün sırlarımı sana söylüyorum, sen de bütün bunları başıma kakıp yüzüme vuruyorsun. Aşk olsun yani!”

“O nasıl söz? Benim de senden yani Tahir kardeşimden özge bir kardeşim yok! Bekâr olun, otuz yedi yaşında olun sır mı ki onu ifşa etmiş olayım? Öteden beri ‘Benim evleneceğim kız biblo gibi olacak.’ diye tutturmuş gidiyorsun. Hayal âlemlerinde dolaşıyorsun Tahir.”

“Benim evleneceğim kadın güzel olmalı abla. Biblo dedimse anla işte.”

“Güzelin binbir çeşidi var şu dünyada güzel kardeşim. Sen binlerce güzel içinden birini seçmeye çalışıyorsun yıllardır. O da senin tasavvurundan kayıp gidiyor, yakalayamıyorsun işte. İnsan güzeli ararken biraz da kendine bakmalı. Karşıdakinde ne arıyorsa acaba ondan bende var mı ya da ne kadar var diye düşünmeli. Şimdi söyletme beni....”

“Korkma, ne söyleyeceksen söyle ablacığım; kötüyüm, karanlığım, biraz çirkinim, değil mi? Giyinmeyi bilmiyorum, kendime bakmıyorum, haydi söyle söyle!”

Semiha ile Tahir arasındaki bu tartışma o kadar sık cereyan ediyordu ki artık sonunun nereye gidebileceğini ikisi de kestirebiliyor ve tansiyonun yükseldiği yerde sonuçsuz ve bir o kadar da netameli konuyu sonlandırmak zorunda kalıyorlardı. Yine aynısı oldu. Semiha, kardeşi Tahir’e kendi yüzüne bakması için ayna tutmuş o da her zamanki gibi buna içerlemişti. Yirmi yaşından beri evlenmek için kafasında şekillendirdiği kızı aramakla meşguldü, fakat bulmak şöyle dursun izine bile rastlayamamıştı. Hâlbuki ablası Semiha hiç öyle dolambaçlı yollara sapmadan ne kadar rahat evlenmiş, boyunca evlatlar yetiştirmişti. Abla-

sının bu karmaşadan uzak, sade ve huzurlu hayatını gördükçe Tahir durup durup hep aynı soruyu sorardı:

“Ablacığım biliyorsun artık sen benim yaşam koçumsun, söyler misin bir insanın hayata atılması için önce işi mi olmalı eşi mi?”

Semiha Hanım her seferinde söyleyeceklerinden kardeşinin ikna olmayacağını bile bile sözüne espri katarak cevap verirdi:

“Ne işi ne eşi, her insanın senin gibi kardeşi olmalı Tahir.”

Tahir gırgırdan hiç hoşlanmazdı. Yine suratını ekşitti. Tam tavır yapmaya hazırlanıyordu ki ablası durumu anlayıp bütün ciddiyetiyle konuya döndü:

“Önce eşi olmalı sonra işi demeyi çok istesem de şu kahrolası realiteler buna geçit vermiyor Tahir. Şunu söylemek belki hakikatin hatırını kırmamak noktasında daha adil olur: İş ile eş arasındaki zamana ait mesafeyi bir kulaçtan, bir adımdan daha uzun tutmamak, olması gerekenin belki de en iyisidir.”

Semiha Hanım kardeşine otuzlu yaşlarına yeni girmiş bir ilkökul öğretmenini tanışması için tavsiye etmişti. Uzun uğraşlardan sonra ablasının tavsiye ettiği kadınla bir araya

**Güzellik denilen
şey görene
kendini gösterir.**

gelmeye razı olmuştu Tahir. Ablasının kızı daір söylediklerini can kulağıyla dinlemişti. Ne güzel ne çirkin, ne zengin ne fakir, ne geveze ne ketum, ne kısa ne uzun, ne âlim ne cahil... diye art arda birbirine karşıt sıfatları sıralayıp durmuştu Semiha Hanım. Böyle olunca da Tahir'in kafasında bir portre canlanmamıştı. Sadece susmuş ve kaderini bir anlamda ablasının ellerine emanet etmişti. Sosyal medyadan, görüşeceği kızın fotoğraflarını görmek istedi. Fakat kız hiçbir sosyal ağı takılmadığı için buna muvaffak olamadı. Arama kanallarından baktıysa da ona daір bir surete rastlayamamıştı. Bir merak duygusu almış, peşini bir türlü bırakmıyordu. İstiyordu ki ablası bu tuvaldeki resme bir iki fırça katkısı daha yapsın ve müstakbel eşi olacak kızın sureti gözlerinde belirginleşsin. Bu kez yalvarır gibi bir eda ile ablasına sordu:

“Sende fotoğrafı var mı?”

Önemsemez bir tavırla karşılık verdi Semiha Hanım:

“Amaaan Tahir, iki gün sonra kızın çalıştığı okulun karşısında bir mekânda buluşturacağım sizi, orada görürsünüz birbirinizi. Ama çok ısrar ediyorsan kızla ilgili bazı ipuçları verebilirim.”

Tahir “ipucu” deyince şaşıırıp kalmıştı. Neyi kastetmiş olabilirdi ki ablası bununla? Tam o esnada Semiha Hanım oturduğu yerden kalkıp yan odaya geçti. Az sonra kucağında “ipuçları” dediğı bir kucak öteberi ile geldi. Tahir'in oturduğu koltuğun yanındaki sehpayı getirdiklerini teker teker koymaya başladı. Önce elinde evirip çevirdiğı ince kitabı

koydu sehpanın üstüne. Kitabın kapağında “Yağmura El Basan Kız” ve bu başlığın altında Yelda Kendi yazıyordu. Bu hikâyeyi çağrıştıran bir şiir kitabıydı. Kapaktaki fotoğrafta bir kızın yağmurla beraber yağıyormuş gibi savrulan saçları vardı. Semiha kardeşinin gözlerinde sıkışıp kalmış soru işaretini fark etmişti. O sormadan konuştu: “Evet bu şiir kitabı Yelda'nın.” Böylelikle kızın adının Yelda olduğunu da öğrenmişti Tahir. Sessizliğini bozmak için sordu:

“Ne anlatıyor bu kitap?”

Bu özensiz sorudan hiç hoşlanmamıştı Semiha. Bu özensizliği kızla konuşurken yapmaması konusunda kardeşini sıkı sıkı uyardı. Bir taraftan da sehpanın üzerine oyallı mendil, kenarları tezhipli hüsnühat levhası ve örme bir atkı koydu. Belli ki bunlar da kardeşine tavsiye ettiğı kıza aitti. Semiha Hanım sehpa da yer alan müstesna hediyeleri işaret ederek:

“İşte bunların hepsi -senin için ne ifade eder bilmem ama- ondan bana gelen hediyeler. İpucu istediğın için belki sana bir şeyler anlatır diye getirdim.”

Tahir hâlâ somut bir emare peşindeymiş gibi önündeki hediyelere boş boş baktı. Aradığı güzelliğın yansımasının, her biri bir çeyiz güzelliğında olan hediyelerde de var olacağına hiç ihtimal vermiyor gibiydi. Evin karşı cephesinde yer alan istasyona yaklaşan trenin keskin düdüğü iki kardeşin odaklandığı konuyu ortasından yırtarcasına geçip gitti. Tahir'in gitme vakti gelmişti. Ablasından izin isteyip kalkmaya

yöneldi. Kalkarken fazla kilolarından dolayı zorlandığını görünce Semiha Hanım bir kez daha kardeşine sataşmadan edemedi:

“Adamın yerinden kalkması neredeyse beş dakika sürüyor, sonra bir de kalkmış evlenmek için biblo gibi kız olmalı diye tutturuyor. O biblo ise sen nesin kuzum, söylesene sen nesin?”

Tahir söylene söylene çıkış kapısına yöneldi:

“Turşu fıçısıyım abla anladın mı turşu fıçısıyım, var mı bir diyeceğin?”

Semiha, kardeşi Tahir’in neredeyse ağzının içine kadar girerek:

“Güzellik denilen şey görene kendini gösterir, bunu kafana sok!”

Tahir hızla evden uzaklaştı, evden uzaklaşarak konudan da uzaklaşacağını sanıyordu ama yanıliyordu. Çünkü ablasının adının Yelda olduğunu söylediği kıza ait hediyelik şeyleri kendisine göstermekteki muradı neydi, kafasına takılmıştı. Evine ulaşıncaya kadar bunu düşündü. Çiçekli mendil neyse de şiir kitabı neydi? Sonra yanları tezhipli hüsnühat sanatı bana kızın hangi hâinden haber verebilir ki? Gece boyu düşünüp durdu.

Tahir ve ablası iki gün sonra görüşmek için kızın görev yaptığı ilkokulun karşısındaki pastaneye gittiler. Tahir bir damat gibi süslenmişti. Öğretmen Yelda az sonra çıkageldi. Üzerindeki kıyafet okuldaki kıyafetin aynısıydı. Özel bir hazırlık yapmamıştı. Masanın bir ucunda janjanlı takım elbiseyle oturan Ta-

hir’i görünce artık hiçbir şey sormaya gerek duymadan tanımak istediği adamı bir çırpıda tanır gibi olmuştu. Tahir’le konuşmayı bırakıp can dostu Semiha’yla sohbete koyuldu. Tahir içten içe kendisine haddini bildirdiğine kanaat getirdiği bu kıza fena hâlde bozulmuştu. Aslında kız tam onun istediği güzellikteydi. Fakat bu kez kendisinin kızın aradığı vasıfların hiçbirine sahip olmadığını anlamakta gecikmedi. Yerinden kalktı, uzak köşede bir masaya geçti. Hemen yanındaki masada, iç cebinden çıkardığı küçük boy Kur’an-ı Kerim’den Yasin-i Şerif okuyan adam okumayı bitirmiş, duasını yapmış yalnız başına düşünceli düşünceli oturan Tahir’i izliyordu. Belli ki bir derdi var diyordu içinden. Sandalyesini ondan yana yaklaştırdı. Tahir’e çay içip içmeyeceğini sordu. “Olur.” dedi Tahir. Bekârlık ve evlenememe hikâyesini uzun uzun anlattı. Az önce yaşadığı hayal kırıklığını da paylaştı bu bilge görünümlü yaşlı adamla. Adam dinlediklerini bir iki cümleye sığdırmak için derin derin sustu. Neyi aradığını bilmeyen, aradığı hiçbir şeyi bulamaz mealinde şeyler söyledi. Kendi evlenme hikâyesinden kesitler sundu. Evleneceği kişiyi sadece bir kez uzaktan gördüğünü anlattı. “Yolda gördüm” deyince daha bir şaşırdı Tahir. Sohbet ettiği yaşlı adamın Yol Oğlu Hâdi olduğunun farkında değildi.

“İnsan sadece yolda görmekle nasıl bir kadını hayat arkadaşı edinebilir ki?” diye sordu.

Yol Oğlu Hâdi’nin gözleri çakmak çakmak oldu. Tahir’e doğru yaklaşarak fısıltıyla onun sorusuna soru ile karşılık verdi:

“Sen niye evlenemedin Tahir kardeşim, hiç düşündün mü? O beklediğin kişi yolunun üzerine çıkmadı da ondan!”

“Güzeli aradım, resmini içimde çizdiğim güzeli; ama demek ki bulunmaz, zor bir güzel çizmişim ki içimde, hiç rastlayamadım ona.” diye karşılık verdi Tahir.

“Güzeli yanlış yerde aramış olamaz mısın?” diye sordu ihtiyar.

“Gözümün gördüğü neyse o!” diye kestirip attı Tahir.

Yol Oğlu Hâdi sağ eliyle Tahir’in sırtını sıvazlayarak tane tane anlatmaya başladı:

“Bir kadın, şu dört şey için nikâhlanır, ya malı için ya soyluluğu için veya güzelliği için yahut da dindarlığı için. Siz dindar olanını alın, eliniz dert görmez.”

Yol Oğlu Hâdi konuşmayı sürdürdü:

“Azizim sen yüzdeki aşikâr güzelliği görmeye çalışmışsın bu vakte kadar. Onu insanın veçhesinden sıyrıp görebilmek kolay değil. Asıl olan dinde ve ahlakta güzelliğin ardına düşmektir. O, kendini doğru bakan herkese aşikâr eder.”

GÖZYAŞI AŞK ATEŞİNİ SÖNDÜRÜR MÜ?

CANAN OLPAK KOÇ

Divan şiirinde şairlerin birbirleriyle zaman zaman çekişmeleri olmuştur. İçinde diğerinin şairlik yeteneğine yönelik bir kıskançlığın da bulunduğu bu tür çekişmeler daha ziyade ya da zaman zaman mı diyelim birbirlerinin kişilik özellikleri üzerinden yapılmıştır. Bir başka şairin şiirinin tam aksi istikametinde anlamlar içerecek örneklereyse bildiğimiz kadarıyla hemen hemen hiç rastlanmaz. Karşıt bir iddia içeren bu tür şiir örneklerine nakize adı verilir ve divan şiiri geleneğinde nakize yazmak ayıp kabul edilir. Bir anlamda, şayet bir şiirdeki bakış açısını beğenmediysen onu yok sayacaksın.

Ancak kimi zaman bir şairin ileri sürdüğü şiirsel iddiaya başka bir şairin cevap vermiş gibi görüldüğü örnekler de karşımıza çıkar. Elbette elimizde ikinci şairin doğrudan ilk şairi hedef aldığına dair bir kanıt yoktur. En azından ikinci şair, ölçü yahut redif, kafiye uyumuyla böyle bir itirazı dile getirdiğini belirtmemiştir.

Aşk, hassas mevzu. Kaç yüzyıl boyunca aynı duygu şiirlerde işlenirse işlensin, her şairin aşkı dile getirişinde ayrı bir tat var. Hâliyle şairlerin, aşk mevzusuna farklı cephelerden yaklaşması anlaşılabilir bir durum.

On beşinci yüzyıl şairi Ahmet Paşa'nın şöyle bir beyti var:

Yaktı çeşmim aşk odın dedi dile gir yan ana
Âh kim rahm itmedi bu dide-i giryân ana

Şunu söylemek istiyor Ahmet Paşa: Gözüm aşk ateşini yaktı, gönle "Oraya girip yan." dedi fakat ağlayan gözlerim ona merhamet etmedi.

Ahmet Paşa, aşk gibi soyut bir duyguyu somut bir olayı canlandırarak gösteriyor ve aşkı, ev sahibinin misafiri kabul etmesi şeklinde bir benzetmeyle gösteriyor. Buna göre göz, ev sahibidir. Odlu oda aynı kökten türemiş sözcükler kabul edilir. Od, Türkçede ateş demek. Odaysa ateş yakılan yer anlamına geliyor. Anlıyoruz ki eskiden, misafir odalarında ateşin yakıldığı ocaklar oluyormuş. Ev sahibi durumundaki göz; hazırlığını yapmış, ateşini yakmış, misafiri içeri buyur etmiş. Misafirse gönül. Sıra gönlün aşk ateşiyle yanmasına geliyor. Ne var ki gözyaşları ateşi söndürüyor, gönlün aşk ateşiyle yanmasına izin vermiyor.

Bu beyitten yola çıkarak edebî metnin bize verdiği imkânla anlıyoruz ki Ahmet Paşa, gözyaşının aşk duygusunu söndüreceği iddiasını taşıyor. Peki gerçekten öyle mi? Aşık ağlayınca hasreti diner mi, ateşi söner mi?

İşte bu noktada on altıncı yüzyıl şairi Fuzuli tam tersini söylüyor:

Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su
Kim bu denlü dutuşan odlare kılmaz çâre su

Şöyle diyor Fuzuli: Ey gözüm, gönlümdeki ateşleri söndürmek için boş yere gözyaşı akıtma. Çünkü bu denli tutuşan ateşi su söndüremez.

Burada dikkat çekici olan, Fuzuli'nin de Ahmet Paşa'nın yürüdüğü yolu takip etmesi. Tıpkı Ahmet Paşa gibi, soyut bir duyguyu somut bir olayı göstererek anlatıyor Fuzuli. Kimya bilimine göre, çok güçlü ateşe su sıkıldığında suyun içerisinde bulunan yanıcı madde alev alacağından ateş sönmeyecektir. Aşk ateşi de güçlü bir

ateş olduğuna göre, gözyaşının ona hiçbir etkisi olmayacak hatta aşkın daha da artmasını sağlayacaktır.

Şayet Fuzuli'de Ahmet Paşa'ya bir cevap vermek gayesi varsa onun iddiasını iki şekilde anlamak mümkün:

Bir: Yanılıyorsun Ahmet Paşa! Gözyaşının gücü gerçek bir aşk ateşini söndürmeye yetmez. Ağladığında insanın içinin ferahladığı doğrudur. Ölülerin ardından o yüzden ağıtlar yakılır. Hatta ağlamanın fiziksel acıları dindirmede bile etkisi var olmalı ki çocuklar, düşüp de bir yerleri acıdığına ağlarlar. Oysa aşk ateşi istisnadır. Onu gözyaşı söndüremez.

İki: Aşkın niteliğine bakmak gerekir Ahmet Paşa. Belki sevgili bir insansa yani söz konusu olan beşerî aşksa gözyaşının aşk üzerinde sağaltıcı bir etkisi olabilir. İlahi aşktaysa gözyaşı aşk ateşini daha bir körükler. İnsan Allah'ı yahut Peygamber'i düşünerek gözyaşı akıtacak olursa Allah'a veya Peygamber'e hissettiği samimi iman eksilmez, aksine artar. Şiirin devamı Hazreti Muhammed'i öven bir naat olduğuna göre, Fuzuli sanki bu ikinci iddiayı daha bir pekiştirerek dile getirmektedir.

Şimdi haklı olan hangi şairdir? Gelin hakemliği daha eskilerden bir başka şaire, on üçüncü yüzyılın büyük bilgisi Mevlana'ya vererek sözü nihayete bağlayalım:

"Aşıkların gönüllerinin yanışıyla gözyaşları olmasaydı, dünyada su da olmazdı ateş de."

ZAMAN VE ANILAR; MADALYONUN İKİ YÜZÜ

sümeyye özgen

*Zaman bir durumdur. Ve bir ateş...
ki insan ruhunu mesken tutmuş semender yaşar içinde.
Andrey Tarkovski*

Saatleri bir kenara bırakalım. Zamanı gösterdiğine inandırıldığı-mız o mekanik tıkırtıları; duvarları-mızda, baş ucumuzda, kollarımızda durmadan işleyen o kemirgenleri bir kenara bırakalım. Bir nesnenin içine sığabilecek bir şey midir zaman? Bir şekli var mıdır? Neye benzer? Ren-gârenk kutuların içine sığdırıldığı zannedilen zamanın rengi var mıdır? Hangi gözlere ilişmiştir? Nedir o herkesin yenilgisi, zaman? Kim dokunabilmiştir onun her şeyi değiştiren, onaran yahut bozan dehşetli ellerine? Yüzümüzü yalayıp geçen nefesi karşısında neden ürperir tüylerimiz? Neden korkarız ondan? Ölümümüzle birlikte bizimle yok olup gidecek olan, dünyayla benliği-miz aramızdaki o bağ... her şey geçip gider mi onun fırtınasının önünde? Zaman, insanoğluya birlikte akan öncesiz ve sonrasız o büyük ırmak, her şeyi önüne katıp yok mu eder? Yoksa her insanın zihninde başlayıp zihninde yok olup gidecek bir düşünce midir yalnızca? Mümkün mü onu durdurmak? Dondurmak? Ve mühürlemek zamanı? Mümkün mü? Size bunların cevabını veremeyeceğim belki. Size zamanın neye benzediğinden ve onun dehşetli ellerinden bahsedemeyeceğim. İnsan ruhunu mesken tutmuş bir semenderin içinde yaşadığı o ateşi, zamanı anlatamayacağım. Ama onu duyumsamayı öğrenebilmiş derin bir ruhtan, bir zaman yontucusundan bahsedeceğim size; zamanı mühürlemeyi öğrenebilmiş bir bilgeden, Andrey Tarkovski'den.

Zaman geçip giden bir şeydir bize öğretilenlere göre. Ve geçip gitmiş bir şey çevrilmez geri. Geçmiş geri getirilemez. Geçmiş nedir peki? Geçip gitmiş olan şey mi? Gelecek henüz yaşanmamışken, şimdi parmaklarımızın arasından kum gibi akıp giderken ve zaman asıl gerçekliğini durgunlaşmış olan geçmişte buluyorken “geçip gitmiş” diyebilir miyiz geçmişe? Geçen her an asıl kıymetini geçmişte biriken anılarda kazanı-yorken, zamana yok olup giden bir şey gözüyle bakabilir miyiz? Geçmiş uçucu değildir olduğu yerde durur, der Proust. Zaman, geçen ama giden bir şey değildir öyleyse. Geçmiş, şimdinin ve geleceğin biriktiği yerse şayet, hiçbir şeyi kaybetmemişiz demektir. Betimleyemeyiz belki, tarif edemeyiz zamanı. Ama geçmişten, bedenimize bıraktığı izlerden ve ruhlarımıza vurduğu mühürden tanıyabiliriz onu. Ellerimizin üzerinde gittikçe kabaran mavi damarlar. Bir gün ansızın fark ettiğimiz, diğerlerinin arasına karışmış o ağarmış saç teli. Gözlerimizin akında her gün biraz daha çatallanarak ilerleyen incecik kırmızılık. Bakışlarımıza oturan bulanıklık. Gözlerimizin kıyı-larında gittikçe derinleşen çizgiler. Yüzümüzde, bedenimizde ve zihnimizdeki değişimin ve dönüşümün kımıldanışı. Ruhlarımıza yerleşen deneyimler ve ruhlarımızı birer kabuk gibi üst üste saran anılar. Yaşanmışlığa dair iz bırakan o kıymetli pas, yani ki zamanın mührü... Bunu *Zamanın Mührü* kitabında bir gazetecinin anılarından alıntıladığı bir kesitle “Burada her şeyin özü-

nün zamanla kendiliğinden ortaya çıkacağına inanılıyor; bu yüzden de Japonlar ayrı ayrı her yaşın izlerini tam bir büyülenmişlikle, hayranlıkla karşılıyorlar. Yaşlı bir ağacın koyulaşmış rengi, bir taşın yosun bağlanması hatta üzerine dokunan pek çok elin izlerini taşıyan bir resimdeki yıpranmışlık onlara müthiş çekici geliyor. Uzak zamanların bu izlerini Japonlar ‘pas’ anlamına gelen ‘saba’ sözcüğüyle karşılıyorlar. Saba: hakiki pas... geçmiş zamanların güzelliği, zamanın mührü.”¹ diyerek anlatır Tarkovski. Bir şekli yoktur zamanın, biz onu yalnızca izlerinden tanırız. Bu, onun hem hayatının hem de filmlerinin arkasındaki felsefedir.

Anı manevi bir kavramdır ve zamanın ruhlarımızdaki mührüdür. Zaman olmadığında, canlı bir anın donduğu o küçük parça olan anı da artık yoktur. İnsana hem büyük bir sevinç hem de acı verici bir bağış olan, insanı hem sevincin hem hüznün saldırısına açık, acı çekmeye yetenekli hâle getiren anılardan yoksun kalan biri, zamandan dışlanmış ve dış dünyayla bağ kurabilme yeteneğini yitirmiştir bu yüzden. O, artık hayalî bir varoluşun tutsağıdır, çıldırmaya mahkûmdur. Zaman ve anı, kapıları birbirine ardına kadar açık, aynı madalyonun iki yüzüdür Tarkovski'ye göre.² Bu yüzden zamanın içinde sarmalanmış ve kozaya girmiş insanı, üzerine yığılmış zamanın kabuklarını parçalayıp silkinmekten ve anılarına ulaşmaktan hiçbir şey alıkoyamaz, koymamalıdır.³

**Belki tarif edemeyiz
zamanı. Ama
geçmişten, bıraktığı
izlerden
ve ruhlarımıza
vurduğu mühürden
tanıyabiliriz onu.**

Tarkovski'ye göre her şeye mührünü vuran zamanı mühürlemenin yolu ise sinemadır ve zaman kavramıyla çalışan tek sanat dalı filmidir. İnsanoğlu sanat ve kültür tarihinde ilk kez zamanı mühürlemenin doğrudan yolunu bulmuştur sinema ile ve kaç kez istiyorsa o kadar kez ekranda zamanı yinleme, ona dönme imkânını elde etmiştir. Tıpkı ortaya çıkacak eseri içinde duyumsayan ve onu çıkarmaya çalışan bir mermer yontucusu gibi sinema sanatçısı da insanın doğumundan ölümüne, hayatın bütününe kapsayan yekpare geniş bir zamandan ve olgular bütününden bütün gereksiz şeyleri ayıklayarak içinde duyumsadığı filmin özünü oluşturacak imgeleri ortaya çıkarır. Sinema haricinde başka hiçbir sanat dalı böylesine anlamlandıramaz zamanı; sinema “zamandan yapılmış bir mozaik”tir ve sinemanın rolü, Proust’un “Anıların dev binasını canlandırmak,” sözünde bahsettiği canlandırma sürecidir.⁴ Bu, sonsuzluğa karışmadan evvel yakalanıp durdurulan, dondurulan anların ve anıların güzelliğinden başka bir şey değildir. Zaten sinemaya giden insan da oraya yitirdiği, kaçırdığı ya da henüz hiç yaklaşıp yaklaşamamış olduğu zaman için gitmez mi?

Hayatının geri kalanındaki bütün insani inşanın ve bir meslekten ziyade hayatın kendisi olarak görüldüğü sinemanın, zamanın ruhunun üzerindeki kabuklarını kırarak ulaştığı çocukluk anılarına dayandığını söyler Tarkovski. Çocukluk anılarının merkezinde ise eşi tarafından terk edilen ve iki çocuğuna bakmak mecburiyetinde olduğu için edebiyatla ilişkisini kesmek zorunda kalan annesi vardır. “Hayatta öğrendiğim her şey ve hayatta sahip olduğum tüm güzel şeyler ki, eğer böyle bir şeye sahipsem, yönetmen oluşum ve sanatçı olmam bile hepsi

annem sayesinde gerçekleşti. Hepsi annemin şu an olduğum kişi olmam için verdiği çaba sonucu gerçekleşti.” diye bahseder bir söyleşide annesinden. Sanat zevki de daha çocukluğunda eline *Savaş ve Barış*’ı veren, kitaptaki inceliklere dikkat çekmek için sık sık bu romandan parçalar okuyan, böylece onda edebî zevkin ve hayatı boyunca ölçüt olabilecek bir sanatsal derinliğin oluşmasına zemin hazırlayan annesi sayesinde oluşmuştur. Zamanın onun ruhunda mühürlediği en güzel anılar annesine dairdir. Şahsi hayatını filmlerinden ayırmadığını, çektiklerinin her zaman yaşamının birer parçası olduğunu söyleyen Tarkovski, bu zaman yontucusu, aziz bildiği annesine ve çocukluğuna dair anıları hayatını kapsayan zamanın bütünlüğü için den yontarak *Ayna* filmini çeker.

Film, babası onları terk ettiğinde annesi, kız kardeşi ve büyükannesiyle çocukluğunda yaşadıkları çiftlik evinde geçer. Bu filmi çekebilmek için, zamanla yıkılıp gitmiş bu evin eski fotoğraflarına bakarak kırk yıl önceki yerinde, sağlam kalmış temelleri üzerinde onu yeniden inşa ettirir ve yeniden ‘diriltir’ Tarkovski. Bütün gençliği bu evde geçen annesinin evi gördüğü andaki tepkisiyse onun beklentilerini fazlasıyla aşar. Gençliğine geri dönmüştü sanki, der annesi için. Doğru yolda olduğuna bu andan sonra inanır çünkü ev, annesinde Tarkovski’nin filmde yaratmak istediği duyguyu yaratmıştır. Filmde canlandırmayı arzuladığı anılardan biri de evin önünde uzanan karabuğday tarlasına dairdir. Karabuğdaylar çiçeğe durdukları zaman kar altında kalmışçasına baştan sona ak çiçeklerle kapanan tarlanın olağanüstü güzel kar görüntüsü, onun çocukluk anılarıyla ilgili en belirgin ayrıntılardandır. Köylülerin artık bu topraklarda karabuğday ye-

tişmeyeceğini söylemelerine rağmen Tarkovski tarlayı kiralar ve karabuğday eker. Buğdayların boylandığını gördüklerinde köylülerin yaşadığı şaşkınlığı filme dair başarının bir ön işareti olarak değerlendirir. Bu, anılarımıza zamanın örtüsü altından nasıl ulaşılabileceğini ortaya seren bir durumdur ona göre ki filmin anlatmasını istediği şey, filmin temel düşüncesi de tam olarak budur. Dekor tamamen hazır olduğunda bütün çekim ekibi, zamanında bu evde yaşamış, aynı gün doğumlarını, gün batımlarını, aynı yağmur ve sisi burada kırk yıl önce yaşamış insanların neler duyumsamış olabileceklerini sezinlemek, duyumsamak ve farklı hava koşullarında buranın havasını solumak için her sabah erkenden oraya gider. Tarkovski o zamanları, “Oluşan ortak anılar, duygular, ekibin birlikteliğinden yayılan bir tür kutsallık öylesine etkileyiciydi ki çalışmamız sona erdiğinde bir yürek sızısı ve can sıkıntısı kapladı içimizi; çalışmaya tam şimdi başlanmalıydı diye düşünüyorduk. Herkes birbirini öyle anlamış, birbirine öyle alışmıştı ki bu süre içinde, birbirimizin içine sızmıştık âdeta.”⁵ diyerek anlatır.

Kendimden değil, kesinlikle kendimden değil, ama kendime en yakın gördüğüm, sınırsızca sevdiğim ve çok iyi tanıdığım insanlara dair duygularımdan, onlarla karşılıklı ilişkilerimden, onlara karşı içimde hiç dinmeyecek merhamet hissinden ve kendimi ne kadar eksik gördüğümünden söz ettim, dediği *Ayna* her ne kadar biyografik bir film olsa da sinema yoluyla ortaya konmuş felsefi derinlikte bir eserdir. Çünkü anlatıcının doğduğu, çocukluğunun geçtiği, ailesinin yaşadığı küçük bir çiftlik evinin anlatıldığı bu film, en temelde “insanı” anlatır. Bir enstitünün duvar gazetesinde yazıldığı

gibi, bu film seni anlatıyor, babanı, dedeni, senden sonra da yaşayacak insanı anlatıyor: Senden sonra yaşasa bile yine ‘sen’ olacak insanı. Dünyada yaşayan, kendisi dünyanın dünya da onun bir parçası olmuş insanı anlatıyor. Ve nihayet bu film, insanın geçmişe ve geleceğe cevabının kendi hayatı olduğunu anlatıyor. Bir işçi kadının mektubunda dediği gibi eksikliğini duyduğumuz, hasretini çektiğimiz, bize acı veren, midemizi bulandıran, bizi soluksuz bırakan ya da içimizi ısıtan, ısıtan, bizi kahreden ya da bize can veren her şeyi bir aynada görür gibi seyrederiz filmde. Ve nice izleyicinin mektubunda Tarkovski’ye yazdığı gibi; fırtınasıyla, kediye dışarı at diye bağırın ninenin sesiyle, karanlık odasıyla, sönmüş gaz lambasıyla ve bir çocuğun anne yolu gözlemekten kabarmış yüreğiyle bu film bizi, hepimizi anlatır. Çünkü güzeli anlamlandırmayla ilgili her şeyin insan zihninde tepetaklak olduğu, tüketiciye göre şekillendirilen “protezler uygarlığı”ndan ibaret olan, insanın kendine varoluşuyla ilgili temel bir takım sorular yöneltmesinin yolunu tıkayarak ruhları sakat bırakan kitle kültürü çağında⁶ o, sinemadan gerçek estetik hazlar bekleyen azınlık seyirciye güvenir ve ona saygı duyar. Onların yüreğine dokunabilmek için de yaşadığı acılardan, ruhundaki fırtınalardan, en aziz bildiği en değerli şeylerden söz eder hayatı boyunca: “Varsın insanlar filmlerime içinde kendilerini gördükleri bir aynaya bakar gibi baksınlar.”⁷

Belki de en doğrusu; sinema sanatının gerçekliği bulandırmak değil onun üzerine ışık düşürmek, gerçekliği aydınlatmaya çalışmak zorunda olduğunu düşünen, gerçek şaheserlerin hakikatin bir parçası olduklarını kabul etmemiz gerektiğini söyleyen ve filmlerini bu anlamda birer

“eylem” olarak gören Tarkovski’yi günlüğünden bir kesitle anlamaya çalışmaktır: “Tanrı’m! Yaklaştığını hissediyorum, başımın üzerindeki elini hissediyorum. Çünkü ben senin dünyanı senin yarattığın gibi ve senin insanlarını senin olmalarını istediğin gibi görmek istiyorum. Seni seviyorum Tanrı’m ve senden başka bir şey istemiyorum. Bütün bunların senin olduğunu kabul ediyorum. Beni senin değerli kölen olmaktan alıkoyan şey benim kötülük ve günahlarımın ağırlığı ve alçak karanlığı. Ah! Tanrı’m. Bana yardım et, Tanrı’m ve beni affet!”⁸

-
1. Andrey Tarkovski, *Mühürlenmiş Zaman*, Çev. Mazlum Beyhan, Agora Kitaplığı, İstanbul: 2017, s. 52.
 2. Andrey Tarkovski, *a.g.e.*, s. 50.
 3. Andrey Tarkovski, *Zaman Zaman İçinde; Günlükler*, Çev. Seda Kervanoğlu, Agora Kitaplığı, İstanbul: 2022, s. 222.
 4. Andrey Tarkovski, *Mühürlenmiş Zaman*, Çev. Mazlum Beyhan, Agora Kitaplığı, İstanbul: 2017, s. 52.
 5. Andrey Tarkovski, *a.g.e.*, s. 142.
 6. Andrey Tarkovski, *a.g.e.*, s. 37.
 7. Andrey Tarkovski, *a.g.e.*, s. 193.
 8. Andrey Tarkovski, *Zaman Zaman İçinde; Günlükler*, Çev. Seda Kervanoğlu, Agora Kitaplığı, İstanbul: 2022, s. 179.

H OŞ GELDİN

abdurrahman alkan

ÇİZİM NACİ BARİŐAN

Toprakta hatıralar da bitirmiş oğlum. Babanla güzün alacağımız hasadın umudunu toprağa ekerken sen bir uç uç böceğinin peşine düşer, bazen elma ağacına konan sığırcıkların seslerini taklit etmeye çalışır bazen de koca bir yaprağı taşıyan karıncanın peşinden hayretle giderdin.

İki büküm belimizi düzeltmek için doğrulduğumuzda seni oynarken görünce bakışlarımız buluşur, kış gecelerinde küle gömeceğimiz patateslerin sıcaklığı yüzümüze vururdu.

Anaç toprak, sakladığı hatıraları çoğaltarak geri veriyor. Baban zihninden geçenleri biliyormuş gibi boğuk bir sesle, o artık dönmez, deyiverdi. Cevap vermedim. Fidelerin altını çapalamaya devam ettim. Kaşlarımı çattım. Yüzümü düşürdüm. Bilerek üzgün göründüm. Bu işte onun da günahı çok. Yoksa içim umut dolu. Kim bilir can suyu verdiğimiz şu domatesler çiçek açtığında ya da kızardığında geleceksin, biliyorum. Eskiden olduğu gibi salkım söğüdüün gölgesinde kıpkırmızı domatesleri ekmeğimize katık edeceğiz.

Başkalarının yanında bir şey demiyorum ama kendi kendime kaldığımda; çalı süpürgesiyle evin önünü süpürürken, koyunları sağarken, kuzuları dışarı çıkarırken içten içe kızıyorum sana. Küslük bu kadar uzatılır mı be oğlum?

Babanın sözü ağırdı, tamam. Oldu bir kere. Peki affetmek? Yaşça büyük olmaya gerek yok ki... Babalar

dilsizdir oğlum. Sevmeyi de özür dilemeyi de beceremezler. Böyledir eski adamlar. Sevgiyi tanısam da bilmem hangi kelimelerle söylendiğini. Duymadım hiç.

Biz geliyoruz, diye haber gönderdiğinde “Gelmesinler sakın!” demişti. “El âlemin çocuğu Almanya’dan varyiyetle döner bizimki ecnebi kızla dönüyor.”

Birden sizi görünce şaşırdı, canı sıkıldı, öfkeleni. Tahmin etmiyordu. Odanın kapısını kilitledi. Karşınıza çıkmadı. Evin ‘hayat’ında ne yapacağını bilemez bir hâlde kalıverdiniz.

Ummuyordun babandan. Biraz öfkelenir, söylenir ama karşısında bizi gördüğünde inadından vazgeçer demiş olmalıydın. Çocukluğunda ne zaman babanın hoşuna gitmeyen bir şey istesen önce olmaz der, kimde görülmüş der, ama kıyamaz isteğini yerine getirirdi.

Bu sefer olmadı. Onun elinden tutarak ilk adımlarını attığın ‘hayat’ta sıkıntılı bir yüzle dolandın durdun. Kapıya yaklaşıp, aç kapıyı baba, dedin kaç defa. Ne yaptınsa da sesini duyuramadın bir duvar ötesine. Duymadı, dinlemedi, anlamadı.

Şehirler, memleketler aşıp geldiğin yolun paslanmış bir sürgüyle kilitlenen eski bir kapının önünde sonlanmasının kırılmışlığı yüzüne yansiyordu. Nihayet tahta kapının aralığında duyulan o söz, yakıp yıkan bir çöl rüzgârı gibi her şeyi

kuruttu. Onca yolun yorgunluğunu bir anda hissetmiş olmalıydın. “Söyle onlara, gitsinler evimden!”

Kırıldın. Rencide oldun. Sevdığın kadına mahcup oldun. Tahta bir iskemleye tüneyip olan biteni anlamayan kızcağızın elinden tuttun, kırılgan bir sesle, hadi gidelim, dedin. Yıkılmış adımlarla yavaşça evden çıktın. Dibine çöktüğüm duvarın kerpiç kerpiç yıkılmasını elim kolumda seyrettim.

Ben anlıyorum seni. Üstelik babanı da anlıyorum. Burada hepimiz başkaları için yaşıyoruz. El ne der, deriz. Ne ağırdır yükümüz, bir bilsen. Herkes böyle. Baban da öyledir. Öyle yaşadı. Öyle yaşar. Değiştiremeyiz bu ağır esareti.

Hemen gelme miydiniz acaba? Zamanla öfkesi geçerdi belki. Bir orta yol bulunurdu. Sözümü dinlemedi diye de inatlaşmaya devam etti.

Babalarla oğullar çatışır oğlum. Bu yeni değil ki. Dünya kurulduğundan beri böyledir. İlk kez sizde olmuyor. Zaman, küllendiren kuvvetiyle öfkeyi alacaktır.

Baban, bana göstermemeye çalışarak bir camı çatlamış gözlüğünü takıp senin küçüklük fotoğrafına bakıyor arada. Kitabın arasına koymuş. Bilmezlikten geliyorum. Devam ediyorum işime. Kuzineye odun atıyorum. Üstündeki çaydanlığa su koyuyorum. Kimi zaman da bir iş yaparken dalıp gidiyor birden.

Keşke öyle davranmasaydım, diemiyor. Bir gün bahçeden geldiğinde Ahmet'in diktiği mürdüm eriğini suladım, diyor. Başka bir gün tavan altında Ahmet'e küçükken yaptığım tahta oyuncağı buldum, diyor. Bir akşam yemekte toyga çorbasını içerken Ahmet bunu çok severdi, diyor. Bir gün durup dururken Ahmet'in ilkokuldan arkadaşları kimlerdi diye soruveriyor. Pişmanlığını senin hatıralarına dokunarak atmaya çalışıyor.

Sen de izini kaybettirdin. Çok söyledim babana, bir adres bul. Mektup yaz, telefon aç. Sustu sadece. Olmaz da demedi tamam da demedi.

Ben razıyım senin razı olduğuna. Yabancıymış diyorlar. Bir ananın kuzusu değil mi? Büyük Allah'ın kulu değil mi? O kabul etmiş, yaratmış biz kimiz? El ne ki? Biliyorum ben, geleceksin. Beraber gelin, olur mu?

İlk zamanlar çeşmeye su almaya gittiğimde, ben yaklaşınca diğer kadınların hemen susmalarından, acemice ve hızlıca başka bir konudan söz açmalarından anlıyordum senden bahsettiklerini. Şimdi bir yere gittiğimde birden anlamsız sessizlikler olmuyor. Sormuyorlar da. Belki beni üzmemek istemiyorlar belki de önemi yok artık bu konunun.

Uzun zaman sonra dün harmanda madımak toplarken Bedriye teyzen soruverdi. Bilirsin, dili dikenlidir. Yaraya dokunur. Acıtır.

Nasıl evlatmış, yapılacak iş miymiş... Hem Müslüman evine ecnebi gelin getireceksin, olmaz denince de küsüp gideceksin. Yanlış üstüne yanlışmış.

Cevap vermedim. Beyaz namaz bezimin ucunu iyice yüzüme indirdim. Sivas bıçağıyla madımak toplamaya devam ettim. Seni kötüleyerek beni rahatlatıyor güya. Çocuğa kızarak annenin gönlü alınır mı? Evladına ilendiğinde hangi ananın yüreği soğur?

Bedriye işte. Küçükken de böyleydi. Yüreği katıydı. İki yaş küçüğümdür ama büyüğüm gibi davranır.

Acımadı, eskileri açtı. Bu adamla evlenmeyecektin, dedi. Çok söyledim. Uzak dur bunlardan. Adamlar inat, soyları böyle. Büyük dedeleri bir hiç uğruna yıllarca karısıyla konuşmamış. Bir insan illa benim dediğim mi diyor, yaklaşmayacaksın. Babam razı değildi. Kaçtın da ne oldu? Üzülen sen oldun.

Tamam Bedriye, dedim. Ne faydası var şimdi bunların? İlistiri doldurmuştum. Kalktım. Giderken de sakınmadı sözünü. Sen ancak ağla. Alaman kızın ardından gidenden hayır gelmez. Boşuna bekleme.

O gelecek, dedim. İnsanı yalnız bırakan zalim bir gülüşü vardı küçüklüğünden beri. Gelecek ha... Evet dedim, gelecek. Üstelemedi. Madımak toplamaya devam etti.

Sen bakma Bedriye'ye. İçinde ne varsa dışarıdadır. Döverek sever. Kötü niyetli değildir yoksa. Kin tutmaz. Geldiğinde en çok o sevinecek. Biliyorum.

Geleceksin değil mi? Bedriye doğru söylemiyor? Madımağı severdin. Belki bir gün kuzinede madımağı kavururken, fırınında ekmeği ısıtır-

ken bir ayak sesi duyacağım birden. Küçükken bir kusur işlediğinde, mesela elif cüzünü caminin bahçe duvarına koyup arkadaşlarıyla yüzmeye kaçtığında, top oynamaya dalıp tırpan biçen babanın azığını götürmeyi unuttuğunda, kümeden iki yumurta aşırıp bakkaldan gofret aldığına gözlerini yere indirip usulca geldiğin gibi yine geleceksin bu kapıdan.

O gün, artık güneş doğmayan gecemiz yeniden ışıyacak. Sırlı düşler içindeki münzevi bahçemiz uyana-cak. Kuruyan otlar yeniden yeşerecek. Kuşburnular çiçek açacak. Bahar yeli, etrafımızı saran kesif ıssızlığı sürecektir dağlara. Sükûta eren dillerimiz çözülecek...

Mahcubiyetini kesik kesik öksürüklerle saklamaya çalışan bu utangaç adımlar... Yoksa? Evet, biliyordum! Anneler bilir. Biraz değişmişsin ama. Yaşlandın mı yoksa? Peki bu? Tabii ya... Hareli çakır gözler, utangaç bakışlar... Tıpkı senin çocukluğun... Hiç unuttur muyum? Dedesi, bak kim var burada?

Çok bekledim Ahmet'im. Yaklaş, doya doya sarılayım. Aman dikkat et yavrum, güllerin dikenleri batmasın eline.

BİR KANAL

Mecmua, Tarih Sohbetleri, Şiirin Çağrısı, Yalnız Okurlar İçin, Kelimeler ve Şeyler, Yönetmen Sineması, Klaket, Anadolu Arkeolojisi, Felsefe Sohbetleri, Tarihin Ruhu, Adada 500 Yıl, Pazar Konseri, Selçuklu Mirası, Sanatçının Şehri, Murat Boncuk ile Atölye, Film Gibi Hayatlar, Bir Resim Bir Hikâye, Karalama Defteri, Sarayın Lezzetleri, Müzelerin Yıldızları, Hayat Sanat, Yılmaz Erdoğan ile Öğrence, Opera Dünyası, Mitolojinin Gücü, Yüz Yılın Birikimi, Koleksiyoner, Satır Arası Filmler, Geri Dönüşen Sanat, Tiyatro Dünyası... TRT2 biricik sanat kanalı-mız. Ayrımcılığı yok. Her sanata aynı mesafede. Zaman hor kullanılmıyor. Program metinleri içerik olarak doyurucu, dil de konuşma dili. Daha ne olsun! Dört dörtlük bir TV kanalı TRT2!

BİR FİLM

Siyasallaşmaya çalışan gençlere sorardık: Çok sevdiğiniz beş kitabın adını söyler misiniz? Hemen her genç aynı beş kitabı söylerdi: *Ana* (Gorki), *Demir Ökçe* (Jack London), *Ve Çeliğe Su Verildi* (Ostrovski), *Ekonomi Politik* (Nikitin), *Felsefenin Temel İlkeleri* (Politzer). Anlatırdık: Bunlar sizin ilk okuduklarınız, mecburiyetleriniz. En sevdiğiniz hangisi, onları söyleyin? Zaman zaman kendime de soruyorum: Unutmadığın film, oyun, şarkı.. hangisi? Filmde, *Kader Bağlayınca* (The Defiant Ones). Hele biri beyaz (Tony Curtis), biri siyah (Sidney Poiter) iki mahkûmun elleri bağlı olarak polisten kaçarken boylarından bir boy daha derin bir obruğa düştükleri sahne var ki.. Ve çıkmak için zıplaya zıplaya... Aman Allah'ım!

ÜÇ TAVSİYE NECATİ MERT

BİR KİTAP

Henüz kimse görmedi, okumadı. Ben de görmedim. Ama akşama sabaha çıkacak. Şule Yayınları'ndan... Adı *Üç Taşlı Hikâye*. Bir nehir söyleşi. Öykü yazarı Bünyamin Demirci sordu, ben anlattım. İyi hazırlanmış Bünyamin. Her şeyi sordu. Ben de her şeyi anlattım. Dinle nasıl tanıştım? Nasıl yoldan çıktım? Kitapla, tiyatroyla buluşmam. Lisans tezim: *Tiyatro Yönünden Haldun Taner*. Tutuklanmam. "Bakanlık emri"ne alınmam. Kitapçılığım ve tabii Neclâ, Neclâ.. Çok kişi anlatmıyor. Temiz oldukları için mi? Değil galiba.. Tedbirlerinden. Ama ben anlattım mı onlar da başlıyor anlatmaya.

- Yoksa Topal Martı'nın mı matemini tutuyorsun?
- Önce kafasını gösterdi:
- Kafa dediğın eskir, ihtiyarlar, ölür bile insan ölmeden, dedi.
- Sonra kalbini gösterdi:
- Eskimeyen, eksilmeyen şey buradadır.

Sait Faik Abasıyanık'ın "İki Kişiyeye Bir Hikâye" öyküsünden...

**“İyi bir dize,
iyi bir cümle,
çağrışımlarla dolu
bir imge ruhumu
kanatlandırıyor.”**

KEMAL SAYAR

@ kemalsayar_official X mkemalsayar

Modern insanın paradokslarıyla başlayalım istiyoruz. Bir yandan alabildiğine dijitalleşen süreçleri, diğer yandan büyük ve somut acıları aynı anda yaşıyoruz. Pandemilerin, depremlerin, savaşların, yıkımların gölgesinde yol alıyoruz. Bu çelişkilerin ve kaosun içinde hayatın anlamını bulmak zorlaştı mı yoksa daha kolay bir hâle mi geldi sizce?

Hayat çok daha hızlı akıyor ve geçmiş dönemlerde yaşamış bir insanın hayatı boyunca görmediği yoğunlukta olay, belki bir hafta içerisinde, ortalama bir kentli sosyal medya kullanıcısının başına geliyor. Hayatın anlamına dair bir arayış ihtiyacı, belli ölçüde hüsrana uğramış, kendini bu hâliyle dünyanın yerlisi hissedemeyen insanların harcıdır. Simone Weil, “İnsan(lığ)ın tüm ilerlemesi bir koşulu engele çevirmedi yatar.” yazmıştı. Bu manada dünyanın bizi giderek irkiltten ve hüsrana uğratan bir yer olduğunu düşünürsek, tarlasının veya cemaatinin derdinde ömrü tüketen bir on dokuzuncu yüzyıl insanına göre çok daha yüksek seviyede

SÖYLEŞİ
HİLAL KOÇ HANCI

kışkırtıyoruz. Enformasyon obezitesi hepimiz. Ancak öte yandan da olaylar (felaketler, sansasyonlar, kıyımlarla beraber lüzumsuz gündelik siyaset ve magazin enformasyonu burada eş değerdedir) yığın ve çığ hâlinde yuvarlanıyor biteviye üzerimize; durup suyun üzerine başımızı çıkaracak, soluklanıp düşüncecek, hayatın desenini, bağlarını, menşesini ve yönelimini düşüncecek derinleşme vakitleri/dikkati açısından çok fukarayız. Dış dünyanın anlam veren kıtlığından ziyade enflasyonuna maruz kalıyoruz esasen. Bir uyarıcı fazlalığı içinde yönümüzü yitiriyoruz ve bu da doğru filtrelerle sahip değilseniz (nelerin cahili kalmak istediğiniz kararında isabetli davranmıyorsanız) eşit derecede tahribat yaratıyor dikkat ve bilinç üzerinde. Buna bir de liberal kapitalizmin çalışma ahlakını ve düzenini eklerseniz, paçasını kurtaranların pek az olduğunu göreceksiniz. “Şair paçasını kurtarabilmiş olandır” mealinde bir söz hatırlıyorum; eski pencerelerimiz kırılıp harabeye döndüğünde, anlamın izlerine rastlamak için daha geniş bir hikem ve şiir penceresinden izlemek gerekiyor hayatı.

Mitleri, masalları, mânileri hatırladığımız zaman edebiyatın insanlık tarihiyle yaşıt olduğunu görüyoruz. İnsanoğlunun acısına tercüman, sevincine barınak olan edebiyatın fert ve cemiyet planında iyileştirici gücü hakkında neler söylersiniz?

İlginçtir, “empati” kelimesinin literatüre ilk girişi insanın bir

başka gerçek insanın ne hissettiğini anlamasıyla ilgili bir bağlamda değil, bir edebiyat eserinin kişide yarattığı etki bağlamında gerçekleşmiş. Bizler romanlarda, hikâye ve kıssalarda yaşanmış hayatları -muhtemelen bizim deneyimlemediğimiz ve asla deneyimlemeyeceğimiz yaşantıları- okuduğumuzda, o insanların iç dünyalarına aşına olduğumuzda, kendimiz de bir deneyim geçirmiş gibi yankılanırız. “Demek böyle hissediliyor, pek insanca.” deriz. Ama bunun da ötesinde, bu duygunun tarifini, böyle bir duygunun varlığını fark ederiz. Onunla başka bir ortamda, yankılanmış bir gözlemci olarak karşılaşmamış olsak, ihtimal ki tanımayacağımız bir duygu durumudur bu. “Romantik aşk” kavramının ve aşk evliliği ahlakının, roman türünün doğuşuyla sıkı şekilde bağı vardır mesela. Tıpkı yiğitliğin ve cesaret erdeminin geçmişte epik türle olan ilişkisi gibi... John Berger’in çok sevdiğim bir sözü vardır; “Kelime dağarcığımız çok fakir olduğu için hayatta başımıza gelen pek çok şey isimsiz kalır.” diye yazmıştı *Hoşbeş*’te. Kelime dağarcığı kendimizi doğru anlamamıza da yarar. Doğru teşhis de hemen hemen en önemli şeydir. Bununla beraber, kelimeler şiir türü içinde kullanıldığında bir tür ruh cemaati yaratırlar; bilinen kelimelerin bilinmeyen, sadece sezilebilen göndermeleri çevresinde ısınıp şifa bulan insanların ruh kardeşliğidir bu... Kısacası, hem kurgusal edebiyat hem de şiir bizi yalnızlık duygusundan kurtarır. Okumanın çok güzel bir tanımı vardır, “tarihte yârenler aramaya çıkmaktır” oku-

mak. Bu dost ve ahbablar sayesinde içimizde metastaz hâldeki dilin, sembolik düzlemin, statükonun, göreneklerin, ön yargıların, ön kabullerin, ikiyüzlülüklerin, sığ uzlaşımların donmuş denizine bir balta indirebiliriz. Böylece dış-ıç çatışmasından kaynaklanan yaygın patolojilerdeki dışsal amilleri de dönüştürmek için bir yola çıkılmış olur.

Alberto Manguel, *Okumanın Tarihi* isimli eserinde psikolog James Hillman’ın bir görüşünü aktarıyor. Hillman, çocukluklarında kitap okuyan ya da kendilerine kitap okunanlar için “Daha iyi durumda oluyorlar ve iyileşme olanakları daha fazla.” diyor. Mesleki tecrübelerinizden de hareketle soracak olursak: Kitap okumak bize hangi güçleri, dirençleri, ruhsal becerileri kazandırır?

Travma sonrası iyileşmelerde olduğu kadar, pozitif psikolojinin eğildiği ruhsal esenlik ve güçlülüğün de önemli bir bileşeni “esneklik” kavramı. Bambaşka hikâyelere aşinalık kesbetmiş olan insanların ortak bir özelliği aynı zamanda bu esnek zihin... Hikâye anlatıcılığı, anlatan/okuyan ile dinleyen/alımlayan arasında uyarlanmış ve özelleştirilmiş bir aktarımdır. Yani bilişsel faydaları (kelime ve bağlamlarının kazanımı, zihinsel esneklik, empati, daha geniş bir yaşam ufku vs.) dışında bir itimat ve şefkat iklimi kurar. Birine okumak, her şeyden önce bir sevgi edimidir. Hillman aynı zamanda, “Aynalama belki bilinci yaratıyor olabilir ama ruhu yaratan sevgidir.” de demişti. Bilhassa çocukluğun iklimi hiç eskimez içimizde. Ama çocuk daha sonraları okuma eylemini sadece kendi inisiyatifiyle ve tek başına

yaptığında da esasen bu güven ve şefkat iklimi varsayılır zımni olarak. Çocuk, annenin namevcudiyet alanında ama onun mevcudiyeti hissinde oynar, okur, hayal kurar, dener (bu da bir özerkleşme pratiğidir). Tatmin duyulan bir yaşam, bu oyun/okuma ciddiye-tinin, adanmışlığının ve otantikliğinin tesis edilebildiği, güven ve şefkatle birlikte özgürlüğün de ifa edilebildiği bir yaşamdır.

“İstiraptan kaçmak yerine onunla yüzleşmeliyiz.” diyor-sunuz. Bu ifadenin edebiyatla ilişkisini konuşmak istiyoruz. Nitekim bazı teorisyenler, nitelikli edebiyatın okura bir yüzleşme imkânı sağladığını, bu yüzleşmenin de bir arınma-ya yani Aristo’ya nispet edecek olursak katarsise imkân verdiğini söylüyor. Yüzleşme, edebiyat ve arınma ilişkisi

üzerine düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Edebiyat kuramcıları -bilhassa sosyalist kuramcılar- bu katarsis duygusuna biraz küçümsemeye ve biraz da öfkeyle bakarlar malum. Marx’ın filozoflara getirdiği temel eleştirinin, yani hayatı yorumlamayı bırakıp artık değiştirmek gerekliliğinin bir tezahürü bu yaklaşım. Mutlu sonların, kazanan erdemlilerin, kaybeden kötülerin hikâyelerini aldatıcı ve zararlı bulurlar bu yüzden. Bu açıdan da ironik olarak Aristo’dan ziyade Platon’a daha yakınlar sanırım... Esasen edebiyatta ve kurmacadaki katarsis, gerçek hayattaki ıstırap-tan kaçışın bir yöntemidir bir manada. Ama mesela Ernst Bloch (ki kendisi Marksisttir), umut ilkesinden bahsederken, kişinin kendini esinlenmeye açmasından, özleminin grileşmesine izin vermemesinden bahsediyordu. Geçmiş kadar, hatta ondan daha fazla, geleceğin insana çağrısının bugünü şekillendireceğini söylüyordu. “Hiçbir ben hâlihazırdaki hâliyle ve yapabildikleriyle mukayyet değildir; çekirdeği yenilenemeyecek kadar, kendi çeperlerince şaşırtılmayacak kadar bitmiş değildir.” diye yazmıştı. Koşullar ve imkânlar yalnızca bir uğrak yeridir, varlık arzudan yaratılır, buna en büyük ve güzel misal, Hiç’ten yaratılmış evrendir. Rahmet olsun, Neşet Ertaş, “Darda kaldım diye umutsuz olma / Yok iken dünyayı var eden vardır.” demişti. Kurmaca, gündelik bayağılığı veya lüzumundan fazla taşınan küflenmiş arzuları sağaltır, oluşmakta olan şeyin nelere gebe olduğunu gösterir. Sonuç hüsrân olduğunda bile,

“

Büyük edipler büyük ruh bilimcilerdir; adını koymakta zorluk çektiğimiz bir duygu ve hâli bizim için tarif ederler.

kurmacadan kalan lezzet ve hatıra gerçektir, gerçek yaşantının bu ikamesiyle insanın duygu açlığı yatışır.

Kaleme aldığınız Başı Sınuklar İçin Kılavuz'da yer alan denemeleri "Hem kendi ruhuma hem de başka yaralı ruhlara yazdığım birer mektup." olarak tanımlıyorsunuz. Aynı zamanda "Belki de yaralı şifacılarız ve kendi şifamızı arıyoruz." diyorsunuz. Bu sözünüz bize eski hekimlik geleneğimizde kamların yaralı veya hasta olma şartını hatırlattı. Buradan hareketle soracak olursak yarası olmayan yaraları iyileştiremez mi?

Hayır, bunu söyleyemem; bu kadar basit değil. Hatırladığım kadarıyla, şaman/kam, bilincini kaybedecek derecede yaralı-baygın olmadıkça bilinötesinin ona ayan olmamasıyla alakalıydı bahsettiğiniz gereklilik... Hz. İsa, "ilk taşı günahsız olan atsın" demişti, günahsız ve yarasız kim var ki? Her yaşamın içine biraz yağmur düşer, yaşamak hasar bırakır. Mesele, taşımak için hangi yaraları seçtiğimiz daha ziyade. Belki, Yalom'un "terapideki gizli malzeme" dediği ayırt edici nüans, terapistin hangi yarayı seçmiş olduğuyla alakalıdır. Wittgenstein, "Yazdığım her şey çoğu zaman kendimle bir diyalogtur. İki çift göz arasında söylenen şeyler." demiş, ben de bu diyalogların her birinde farklı seçimlerin izini takip ediyorum yazarken.

Aslında bütün bir modern edebiyat, insanın içe doğru kazısından elde edilen bulgulardan oluşur. İçe doğru kazı

derken doğal olarak psikolojiden bahsetmiş oluyoruz. Mesele Dostoyevski'yi uzun uzun insan analizleri yaparak psikolojinin sahasına girerken; Jung'u ise mesleki teorilerini açıklamak için edebî metinlere atıf yaparken görürüz. İki farklı disiplin olarak edebiyat ve psikoloji hakkında neler söylersiniz?

İlginç bir gerçektir, Freud tıp alanında defalarca Nobel'e aday gösterilmişse de Goethe Edebiyat Ödülü aldı. Teorileri de büyük oranda edebiyattan, Sophokles, Shakespeare ve Dostoyevski eserlerinden esinlenmiştir. Ama bunun yanı sıra "bastırma kuramı"nı hidrolik biliminden esinlendiği de söylenir. Benim bildiğim, tanıdığım kadarıyla tüm büyük ruh hekimleri, insan ruhunun arkeolojisindeki buluntulara erişmek için şiir ve anlatının ormanlarında dolaşmış insanlar. Her eriştiği pınara ondan önce varmış bir şair bulduğunu söylemişti Freud. Psikanalizin bilimden ziyade sanata yakın bir disiplin olmasının sebeplerinden biri de bu; insan sözü hakikaten efsunlu, bir anlam zenginliğine sahip ve onu yorumlamak sanatçı hassasiyeti gerektiriyor. "Dostoyevski olmasaydı psikanalizin biraz daha bekleme si gerekirdi." der Freud. Büyük edipler büyük ruh bilimcilerdir; adını koymakta zorluk çektiğimiz bir duygu ve hâli bizim için tarif ederler. Böylece insanı ve dünyayı daha okunaklı kılarlar.

Şiirleriniz Ses Ve Yankı'da öyküleriniz de Otoyol Uykusu'nda bir araya getirilerek yayımlandı. Ayrıca denemelerinizi okuduğumuzda kendinizi şiire

ve edebiyata yaslanarak ifade ettiğinizi anlayabiliyoruz. Yazar kimliğinizle iyi bir şiirle, iyi bir öyküyle, iyi bir romanla karşılaştığınızda neler hissediyorsunuz? Sizde nasıl bir etkiye, dönüşüme sebep oluyor bu karşılaşma?

İyi bir dize, iyi bir cümle, çağrışımlarla dolu bir imge ruhumu kanatlandırıyor. Söz, bana yaşama sevinci veriyor. Güzelle karşılaşma ruhumuzu onarıyor. Bunu bir uçuş duygusu ya da keşif coşkusu olarak tanımlayabilirim en kısa şekilde. İmge ve mecazların ardında uykuya yatmış aşına şeyleri uyandıran bir süreç, okumak. Bunun haricinde üslubunun güzelliğiyle büyülendiğim eserleri de okumayı severim. Sadece öğrenmek veya anlamak için okumuyoruz, haz duymak için de okuyoruz. Seçkin bir üsluba sahip bir eser okuduktan

sonra oradan dilime, ruhuma yapışan bir lezzet veya bir ritim kalıyor, bir süre o tempoyla yaşıyorum. Bu, bana farklı bir benlik tecrübesi yaşıyor, ki bu eşsiz bir şeydir. Pennac, “Okuma vakti, sevme vakti gibi, yaşama vaktini genişletir.” diye yazmış. Sadece zamanı genişleten bir kovuk hâli olduğu için değil, hatta bambaşka hayatlara şahit kıldığı için de değil, bizi başka biri olarak yaşama gönderdiği için de yaşama vaktimi genişleten bir zevk okumak.

Sözün, sözle üretilecek anlamların berhava olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bir insanlık kıyımına şahit oluyoruz. Dünyanın gözü önünde Gazze’de masumlar acımasızca katlediliyor. İnsanlık bu yarasını nasıl iyileştirecek, iyileştirebilecek mi sizce?

İyileşebileceğimizi sanmıyorum. Bir şeyler artık yerli yerine konamaz. Dünya eski dünya olmayacak. Çocuklar gözümüzün önünde katledildi ve biz sadece seyrettik. Biz de eski insanlar olmayacağız. Bizi insan kılan bir şeyler zayıfladı, insanlığımız eksildi. Bakın, bugün kötülüğe, insanın yıkım ve ölüm eğilimine dair hangi eseri elinize alsanız, Holokost’a bir referans bulursunuz. Bu, ölen milyonları geri getirmediği gibi acıyı da ortadan kaldıramazdı ama o deneyim, bir kerteriz noktasıydı. Adorno, böyle bir sapkınlıktan sonra artık şiir yazılamayacağını söylemişti, malum. Bu milat, artık Gazze soykırımıdır dünya için. Üstelik çok daha ibretamiz bir akıl tutulması, zira zulme uğramış bir halkın henüz aradan birkaç yıl geçmişken aynı zulmü bir başka masum halka icra etmesiyle başlamıştır. “Bu oldu, demek ki yine olabilir.”

diyen Primo Levi’nin sözü maalesef kendini gerçekleştiren bir kehanet gibi zuhur etti. Filistin’e İsrail’in uyguladığı soykırım, aparthaeid, ambargo ve talan bu sene olmuş bir şey değil, ilk Nakba olalı 75 yıl geçti. O zamandan beri, İsrail modern savaş (saldırı) teknolojisinin tüm imkânlarıyla ve Batılı devletlerin desteğiyle sistematik olarak, toprak ve emlak çalıyor, insan katlediyor, bir halkı topraktan silmeye azmediyor. Bizim vazifemiz, Nakba’nın, Holokost örneklerine galebe çalmasını, insanlığın müşterek hafızasına hakkolunup dağılmasını temin etmek. Hep bunu anlatmak, lafı dönüp dolaşıp hem buraya getirmek. Mazlum bir halkı geri getirmeyecek olsa da bu bizi “keşke” sayıklamasından kurtarır. Bunu yaşayan insanların kalıcı olarak dönüştüğünü kabul etmemiz gerekiyor; hayır, bizler gibi olamayacaklar, bazı suçlar bağışlanamaz ama umulur ki adaletle huzura kavuşurlar.

Son olarak size bazı kelimeler versem ve onlarla ilgili aklınıza gelen ilk çağrışımları sorsam?

Hüzün: Varoluşun güzelliği.

Rüya: İçinde yaşadığımız âlem.

Yağmur: Gök bağıışı.

Yol: Kaybolmayı göze almak.

Ölüm: En taze başlangıç.

Ruh: İnsanın asıl gerçekliği.

“

Her yaşamın içine biraz yağmur düşer, yaşamak hasar bırakır. Mesele, taşımak için hangi yaraları seçtiğimiz.

HAFIZ'IN TESELLİSİ; İBN HACER

rukıye aydoğdu demir

Şehrin sokaklarını karış karış gezen gencin gür sesi ile öğle sıcağında suspus olmuş şehir biraz olsun kımıldamaya başladı. Ses önce baharat kokulu çarşılarda, asırlık han duvarlarında, sonra görkemli kubbelerde yankılandı; nihayet hafif bir serinlik taşıyan çöl meltemine dönüşerek medreselerin avlularında bekleyen talebelerde kısa süreli bir hareketliliğe neden oldu. Hankahların müdavimi dervişler abalarının

altından sükûnetle tesbihata devam ettiler. Seyyahlar, duyuruya kulak kesilip ellerindeki defterlere aceleyle birtakım notlar aldılar. Tüccarlar ise şehre geleceği duyurulan âlimin sebep olacağı hareketlilikten memnun görünüyorlardı. Özellikle cuma mescitlerinin etrafındaki kırtasiye dükkânları, verrak ve müstensihlerin işlettikleri çarşılar, Kahire'de kurulan her bir meclisten fazlasıyla nasipleniyorlardı. Hele ki gelen meş-

hur bir muhaddis ise kâğıt ve mürekkep stoklarını zorlayacak derecede ihtiyaca neden olabiliyordu. Son zamanlarda Doğu'da Moğol, Batı'da ise Haçlı zulmünden kaçan âlimler, Memlük sultanlarının himayesinde bu topraklarda rahatça ikamet edebiliyorlardı. Bu da Kahire'yi rihlelerin kilit noktası hâline getirmişti ve hemen her muhaddis, ilme kucak açan bu cömert başkente bir şekilde yolunu düşürme çabası taşıyordu.

Şehirde nerdeyse her gün özellikle perşembe ikindilerinde, cuma namazı öncesinde veya sonrasında önceden belirlenen veya ilan edilen bir vakitte hadis meclisleri kurulurdu. Bu, bazen bir cami sütununun etrafında bazen bir medrese revakı altında bazense buna elverişli olan bir muhaddisin evinde gerçekleşirdi. Kahire'nin en çok rağbet gören meclisleri ise Nil kenarındaki evinde talebelerini ağırlamayı tercih eden İbn Hacer'in dersleriydi. Böylece Nil sadece çöle can vermez, Kahire'nin ilme susamış dimağları da onun kıyısında can bulurdu.

Kahire'de uzun bir aradan sonra hadis meclislerini tekrar canlandıran İbn Hacer, âdeti olduğu üzere ezberinden naklediyordu rivayetleri öğrencilerine. Hafız'ın dersine katılmış olmaktan duydukları gurur yüzlerine yansıyan talebeler ise şevkle sarılıyorlardı her seferinde kalemlerine. Belki de hacda zemzem içerken ettiği duanın kabulüydü bu manzara İbn Hacer'in. Büyük hadis hafızı Zehebi derecesinde hıfza sahip olmayı dilemişti de o gün bugün Hafız denildiğinde o gelirdi akıllara. Hafız, yani peygamber sözlerinin muhafızı... Evinde, Baybarsiyye Medresesinde veya Kâmilîyye Dârülhadisinde yüzlerce defa kuruldu meclisleri Hafız'ın her biri aynı muhabbetle. Yüzlerce defa dağıldı şehrin sokaklarına ellerinde hokkalarıyla talebeler. Yüzlerce defa doldu beyaz sayfalar *kalennebiyyü* ile başlayan cümlelerle. Yüzlerce eser telif edildi bu meclislerde. Her

biri birbirinden kıymetliydi eserleri Hafız'ın; her biri binbir zahmetle derilen meyvelerdi. Bazısı tercümanıydı Peygamber sözlerinin bazısı ise şerhi. Kimisinde usulüne kimisinde fıkhına dair sözler söyledi hadislerin. Eserleri arasında bir tanesi ise bir sığınak, bir teselli, hem yarası hem de merhemiydi... Muhaddis bir babanın evlatlarının ardından duyduğu acıyı Peygamber'inin sözleriyle dindirme gayretiydi: "Bezlü'l-maûn fî fazli't-taûn." Yani: Taunun faziletine dair sarf edilen çaba.

Bir genç, şehrin sokaklarını karış karış gezerek insanları ilim halkalarına davet ederken, İbn Tolun Camii'nin hemen her sütununda bir halka kurulmuşken, verraklar siparişlerini yetiştirmek için hummalı bir istinsah faaliyetine koyulmuşken, taun illeti kara bir bulut gibi insanların üzerine çöküverdi. Kıtaları dolaşan, şehirleri kavuran bu kara bela Kahire'yi de avucunun içine almıştı. Her gün sayısız cenaze namazı kılınıyordu mescitlerde. Çaresizliğin usul usul yüreklere işlediği, salgının hemen her haneye bir ateş düşürdüğü günlerde insanlar toplu hâlde Nuh suresini okuyor, *Sahih-i Buhari* hatimleri düzenliyor, sahabe mescitlerinde dualar ediyorlardı. Tüm bunlar olurken ölüm İbn Hacer'in hanesine de uğradı ve iki güzel kızı Fatıma ve Galiye'yi babalarından ayırdı. İşte o zaman hokka ve kalemine sarılarak taunun faziletine dair eserini yazmaya başladı büyük hafız. Eserinin şu satırlarında vadedilen fazilete yavrularının nail olmasıydı

tek dileği: "*Taun her Müslüman için şehitlik demektir.*" Müminler için bu hastalığın bir sınanma vesilesi olduğunu ve neticede şehitlikle mükâfatlandırılacağını vurguladı Hafız, ümit ve kederle ördüğü satırlarında.

Zor zamanlarda ümmete moral veren bir âlim miydi acısını yazarak dindirmeye çalışan bir babanın evlat hasreti miydi satırlara en çok sinen, bunu kimse bilemedi. Eserini bitirdiğinde ise en büyük kızı Zeyn Hatun'un vefat haberi geldi. Bilgeliğin derin bir saygı hissi uyandırdığı yüzünde artık evlatlarını yitirmiş bir babanın suskunluğu okunuyordu. Yine de yüzünü ekşitmiyordu Hafız, yudumlarken bu tarifsiz kederi. Üç derin çizgi belirdi yüzünde o günden sonra, üç derin yara açıldı yüreğinde. Artık her zamankinden daha hisliydi cümleleri... Ve daha derindi ilmi. Sabırla, ümitle kâğıda, kaleme sarılıp hüznünü ilimle dağıtmayı, ilimde teselli bulmayı da artık öğrenmişti...

USTURLABIN VE GÜNEŞ SAATİNİN İLK USTASI İBNÜ'S-SAFFAR

KORAY ŞERBETÇİ

Atlas Okyanusu'nun 200 km uzağında İspanyolca adı Córdoba, Arapça ismi ise Kurtuba olan bir şehirde yaklaşık 971 yılı civarında bir çocuk dünyaya gelmişti. Bu çocuk büyüdüğünde büyük dedesine atfen "İbnü's-Saffar" künyesini kullanacak ve her yerde bu isimle tanınacaktı. İbnü's-Saffar, tıpkı uygun toprağını ve iklimini bulunca lezzetli meyveler veren bir ağaç örneğinde olduğu gibi uygun kültür ortamıyla kişisel zekânın harmanlanmasının canlı bir örneğini oluşturmıştı.

Muazzam Bir Beldede; Kurtuba'da Büyük Bir Âlim Yetiştiriyor

İşte bu çocuğun gözlerini açtığı Kurtuba şehri, VIII. yüzyılda Müslümanların İber Yarımadası'ndaki hâkimiyeti döneminde kurulmuştu. Endülüs Emevi Devleti'nin başkenti olan bu şehir her yönüyle göz kamaştırıcıydı. Şehir birçok ünlü bilim insanı, filozof, şair ve sanatçıya ev sahipliği yapıyordu. Ayrıca şehrin en önemli eğitim merkezi olan Kurtuba Medresesi, Orta Çağ dünyasının en saygın eğitim merkeziydi. Ama bu göz kamaştırıcılık sadece Kurtuba'ya özgü değildi. Çünkü bu şehir muazzam bir beldenin başkentiydi: Endülüs!

Dünya, VIII. ve XV. asırlar arasında günümüzün İspanya ve Portekiz topraklarında yaşamış Endülüs İslam Devleti'nin egemen olduğu dönemde Endülüs, en yüksek İslam medeniyetine şahit olmuştu. Bu yüksek me-

deniyet havzasında ortaya konan bilim hareketi ise Orta Çağ Avrupası'nda aydınlanmayı sağlamış ve o dönemin en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Endülüs'teki bilim çalışmaları Müslümanlar tarafından sağlanan özgür ortam sayesinde matematik, felsefe, tıp ve astronomi gibi birçok alanda önemli ilerlemeler kaydetmiş ve Orta Çağ'ın dünyasına ışık tutmuştur. Özellikle bilgi ve kültürün yayılmasının yavaşladığı bir dönemde bilim meşalesini taşıyanların başında Endülüslü Müslüman âlimler gelmekteydi.

Endülüs'te yapılan keşifler ve geliştirilen teoriler, çağdaş bilim ve teknolojinin temellerini atmıştı. Bu dönemde Endülüslü Müslüman bilim insanları, teorik çalışmalarını teoride bırakmamışlar, gözlem ve deneylere dayalı yöntemleri kullanarak yeni bilimsel buluşlar yapmışlar ve bu buluşlar aracılığıyla bilgiyi ilerletmişlerdi. Bu yaklaşım aynı zamanda Endülüs medeniyet havzasının entelektüel bir merkez olmasını sağlamış ve diğer bölgelerle bilgi ve kültür alışverişini teşvik etmişti. Endülüs âlimlerinin bilimsel çalışmaları aynı zamanda Batı Avrupa'nın bilim ve kültür tarihinde kalıcı bir iz bırakmıştı.

İşte bu medeniyet ikliminin insanı olan İbnü's-Saffar, ilk eğitimini doğduğu Kurtuba'da görmüştü. Önce Kadı İbn-i Müferric el-Ümevi'den dinî ilimleri öğrenmişti. İlerleyen yıllarda birçok hadis rivayet etmesi

buna en güzel kanıttı. Yaşı ilerledikçe astronomi ve matematik konularındaki yetkinliğini de göstermişti. Bu durum onu el-Mecriti'den ders almaya yönlendirdi. Sağlam bir eğitimden sonra geometri, matematik, aritmetik, astronomi alanlarında ünlenecek olan İbnü's-Saffar artık kürsünün başına geçip bilgi ve deneyimini başkalarına aktarmak için Kurtuba'da hocalık yapmaya başladı.

Fakat onun yaşadığı devir, bir yandan da Endülüs ahalisinin aralarındaki birlik ve beraberlik hasletini elden kaçırmaya başladığı zamanlardı. Bu durum yöneticilerden halka kadar herkese sirayet etti. Anlık ve kısa vadeli hırsların getirdiği ayrılık Endülüs Devleti'ni günden güne zayıflatırken pusuda bekleyen Haçlılar da Müslümanları İspanya'dan sürmek için bu ayrılıkları büyük bir keyifle takip ediyorlardı. İbnü's-Saffar, dönemindeki birçok âlim gibi bu karışıklıklar yüzünden yaşadığı Kurtuba'yı terk etmek zorunda kaldı. Artık yeni istikameti Daniye şehriydi.

İbnü's-Saffar'ın Bilime Katkıları

İbnü's-Saffar âlimlik rotasını daha çok eğitim ve öğretim vermek ve öğrenci yetiştirmek olarak çizmişti. Bu çabası meyvelerini vermiş, hoca olarak el-Eftas, el-Mervani, Yahya b. Hişam el-Kureşi, İbn-i Bergut ve Ebu Ömer İbn-i Mehdi, İbn-i Burğus, İbnü's-Şehr gibi değerli âlimleri yetiştirmiş, bilimin gelişimine büyük katkı sağlamıştı.

Bu nedenle geride sadece astronomi konusunda iki eser bırakmıştı. Bunlardan birisi *Ez-Zicü'l-Muhtasar*, "sindhind" metoduyla hazırlanmış astronomik tabloların özetini içeren bir çalışmaydı. Bu kitabın aslı değil ama ilmi feyzinden yararlanmak için yapılan bir İbranice tercümesi günümüze kadar ulaştı.

Diğer astronomi çalışması da *Kitab fi Ameli'l-Usturlab* adlı eseridir. Bu eser usturlabın yapısı, işlevleri ve kullanışı hakkında bilgi vermektedir. Güzel bir dille yazılan eser, elli üç bölümden oluşsa da oldukça kısadır.

Usturlap, eski dönemlerde teknik anlamıyla küresel astronomi problemlerini çözmek, gök cisimlerinin veya herhangi bir yükseltinin irtifasını ölçmek, gündüz ve gece saatlerini belirlemek, şehirlerin enlem ve boylamlarına göre kible yönünü tespit etmek, yıldız tabloları çıkarmak gibi teorik ve pratik birçok amaçla kullanılan astronomi aletini ifade ederdi. Özellikle Müslüman âlimler, usturlabı geliştirmiş ve zaman içinde ileri bir teknolojiye de kavuşturmuşlardı. Müslümanların Orta Çağ'da kullandığı usturlap Batı toplumundan alınarak kullanılan bir alet olarak kalmadı ve ciddi anlamda geliştirildi. İbnü's-Saffar'ın da üzerinde çalışma yaptığı usturlap sayesinde insanlar astronomi alanında daha sağlıklı, dakik ve kesin sonuçlara ulaşmaya başlamışlardı.

**İbnü's-Saffar,
günümüze ulaşan
en eski İslam güneş
saatini yapan kişiydi.**

En Eski İslam Güneş Saatini Yaptı

İbnü's-Saffar, sadece öğrenci yetiştirip kitap yazmakla kalmadı. Özellikle yaptığı alet tasarımları da insanlığın ilerlemesine büyük katkı sundu. O, aynı zamanda Endülüs'teki en güzel usturlapları yapan kişilerden birisiydi.

Fakat daha ilgi çeken nokta onun saatlerle ilgili çalışmasıydı. O, günümüze ulaşan en eski İslam güneş saatini yapan kişiydi. O dönemde İslami güneş saatleri, farklı yapılarına bağlı olarak üç farklı kategoriye ayrılmıştı. Bu kategoriler yatay, dikey ve silindirik şeklinde tasarlanmışlardı. Yatay gruptaki güneş saatleri, özellikle namaz vakitlerini göstermek için kullanılır ve gün boyunca saatlerin gösterimini sağlardı. Bu saatler, bir taş taban üzerine yerleştirilen yüksek bir kaideye oturtulmuş bir mil ile çalışırdı. Bu milin gölgesi kadran üzerindeki işaretlerin üzerine düştüğünde, yazı ve işaretler daha net bir şekilde görülürdü. Bu güneş saatleri, bir döner tabana sahipti ve saat gösterimi 360 derece yapılırdı. Bu sayede, saatlerin ve özellikle namaz vakitlerinin takibi kolaylıkla yapılabilirdi. O dönemde dünyada İslami güneş saatlerinin tercih edilmesi ve kullanılması, kullananlara zaman yönetimi konusunda büyük bir avantaj sağlıyordu.

İşte İbnü's-Saffar'ın yaptığı ve araştırmalar sonucu 1000 yıl olarak tarihlenen bu güneş saatinin sadece yarısı günümüze ulaştı. Kurtuba

Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bu eser, eksik olmasına rağmen bilim tarihi açısından en değerli eserlerden birisidir.

Bu kıymetli güneş saati yatay olarak tasarlanmıştır ve her zaman dilimi için çizgiler içermektedir. Bazı çizgiler ekinoks gölge iziyle kesiştiği noktada kesintilidir ve bu izin hareketi doğrusal değildir. Saatin üzerinde öğle namazı ve ikindi namazı için işaretçiler bulunmaktadır. Güneş saatinin orta kısmı eksiktir ancak bu eksiklik, saate işlenen bir dairenin yarıçapı kadar uzunlukta gösterilmektedir. Dahası Endülüs'e ait diğer güneş saatleri yapılarının oldukça zayıf olması, bu saatin önemini daha da artırmaktadır.

İşte tarihe büyük bir âlim, öğrenci yetiştiren hoca, usturlap ve saat mühendisi olarak geçen İbnü's-Saffar bilime adadığı ömrünü 1035 yılında Daniye'de tamamlamıştır.

Christian Morgenstern*Almancadan Çeviren: **Fatma Türk**

AMACINI BİLMİYEN

Amacını bilmeyen
yolunu bulamaz,
aynı çemberde
hayatı boyunca yorgalar;
sonunda oraya varır
taşındığı yerden.
kalabalıkta akıl,
ancak az buçuk parçalı.

Amaç hakkında hiçbir şey bilmeyen
elbette bugün öğrenebilir;
eğer tutuşturursa onu
İlahi Gerçek;
kibrin içine
tamamen dalmamışsa
ve zamanın şarabından
sonuna kadar sarhoş olmamışsa.

Çünkü bilinmesi gereken şu
durgun şeylerin ardından
ve cesaret edilmesi gereken;
ışığa ulaşmak isteniyorsa:
aramayı bilmeyen,
yalnızca azade birinin yapabileceği gibi
yanılsamanın büyüü altında kalır;
yedi kat peçeli.

B a ş k a
s e s l e r

*Ressam bir ailenin soyundan gelen Christian Morgenstern, önce ekonomi ve hukuk daha sonra felsefe ve sanat tarihi okudu. Alman edebiyatında ince mizahın temsilcisi olarak yer aldı. Zamanla şiiri daha çok fazla düşünce şiirine döndü. 1914 yılında hayata gözlerini kapadı.

EN YÜCE'NİN YARATTIĞI

FATMA ASİYE ŞENAT

*Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen.
Merdum-i dîde-i ekvân olan Ademsin sen.*

Bazı meşhur dizilerde güzel sözler söyleyen, çoğu yaşlı, dervişane kıyafeti, hâl ve tavrı olan karakterlerin dilinden dökölüp gelmiş gibi duran bu dizelerin oldukça derin bir anlamı var. Şöyle demiş Mevlevi büyüğü Şeyh Galip:

Kendini hoş tut, çünkü âlemin özüsün sen.
Kâinatın göz bebeği olan insansın sen.

Evet, insan kâinatın kıymetlisi. Uğruna bu muhteşem düzeneğin yaratıldığı varlık, insan. Bir başka deyişle insan kâinat için yaratılmadı, aksine önce kâinat ve yeryüzü yaratıldı, donatıldı ardından insan var edildi. Tıpkı bir bebeğin doğumundan önce giysilerinin, odasının, eşyalarının hazırlanması gibi. Allah da insanı yaratmadan önce yerini yurdunu hazırladı, burada en konforlu şekilde yaşaması için gerekli kuralları belirledi, ona halife misyonu yükledi. “Halife” deyince akıllar karışmasın, göz önüne şahane giysiler içinde tahtına kurulmuş tarihî bir film karakteri gelmesin. “Yeryüzü halifesi” en genel anlamında sorumluluk üstlenen insan demektir. Ve bu sorumluluğu üstlenebilecek nitelikte yaratılan insan sadece kâinatın değil, Yüce Yaratıcının da kıymetlisidir. Daha doğrusu insan, Rabbinin kıymetlisi olması sebebiyle kâinatın özüdür.

İnsanı insan yapan, topraktan karılmış hamuruna canlılık ve değer veren Allah’ın ruhudur. Kendisine ait bir hassayı insana aktarmış olması Allah’ın insana verdiği kıymeti, ondan yana olma tercihini de anlatır. Üstelik Kur’an’da ifade edildiği üzere bunun iyelik ekiyle “ruhumdan” diyerek vurgulanması, (Hicr, 15/29; Sâd, 38/72) hem Allah’ın insana verdiği değeri hem de yakınlığını hissettirir. O’na yakın olma, O’nunla iletişime geçme ihtiyacını ruhumuzun ta derinliklerinde hissetmemiz de bundandır. Allah’la insan arasındaki konuşma ruhun diliyle oluşur. Ama Kur’an’da sadece bir ayette zikredilen “kendi ellerimle yarattığım” ifadesi insani varoluşa gösterilen ihtimamı bambaşka bir boyuta taşır. Kur’an üslubu böyledir işte, bazen önemli konuları tekrar tekrar söyler bazen de en can alıcı olanı bir kez söyler geçer, tabii anlayana. Âdem hakkında böyle denmiş olması, dilin imkânları içinde onun şahsında insana gösterilen yakınlığı; özenin, verilen değer’in “en sıcak” şekilde ifade edilmesi anlamına gelir. Ancak bu ihtimamdan dolayı pek büyük karın ağrısı çeken biri vardır: İblis.

Varoluş serüveninin kötü karakteri gibidir iblis. Ateşten yaratıldığından dolayı, topraktan yaratılan Âdem’den

daha üstün olduğuna inanır ve kendisinin ona secde etmek zorunda kalmasını içine yediremez bir türlü. Bu nedenle her zamanda her zeminde, “Âdem’e baş eğmeyenin”, onun kıymetini idrak etmeyenin “ismini şeytan okumak” gerekir. “Kendi ellerimle yarattığım şu varlığın önünde secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü taşıyorsun yoksa gerçekten de ululardan biri mi oldun?” (Sâd, 38/75.) azarı, iblisin secde emrine itirazının ardından gelmiştir. “Beni affet” diyemez, suçu üzerinden atmaya ve intikam almaya döker işi. Başarır da üstelik. İşte bu nedenle bugün karşılaşılan her kötülük, kendisindeki donanımı yeterince başarıyla kullanmayıp yeryüzü halifeliğini layıkıyla üstlenemeyen her ziyan kul, iblisin vakt u zamanında başlattığı insanlığı hak yoldan saptırma projesinin hâlâ başarıyla devam ettiğinin delilidir. Canına, malına, ırzına, mukaddesatına saldırılan her bir kulun şeytani planlara, rehberliklere tabi olmuş başka kullarla yolu kesişmiş demektir. Akıl almaz kötülöklere bulanmış her insan, içindeki iyilik tohumlarını neredeyse çürütmüş, kötölük tohumlarını ise şeytanın da yardımıyla özenle sulamış, büyötmüş de büyötmüştür.

İnsanı, yaratılışını, varlığını kıskanan ve ona düşmanlık etmeye ant içen iblise

karşı insana değerinin hatırlatılması, üzerinde düşünülmesi gereken bir veri. Evet, insan Rabbinin kıymetlisidir. Gazze’de saatte ortalama 5-6 çocuğun şehit olduğu, yıkılan binaların altında kalmış binlerce canın kabrine yerleştirilmeyi beklediği, insan canının, değerlerinin hiçe sayıldığı, dünyanın her yerinden zulme maruz kalmış insanların dramlarının bir anda ekrandan üzerimize döküldüğü sayısız durumda, bu kıymeti görmek zorlaşabilir. Son bir iki yüzyılın değişen değer yargılarının insanın sürüklendiği yerde sıradanlaştığı düşünülebilir. Bir yönüyle âlemde bir nokta, bir yönüyle de bütün âlemleri varlığında barındıran kendi başına bir âlem olduğunu anlamakta zorlanabilir, kendisini işleyen çarkın sıradan, önemsiz bir dişlisi gibi hissedebilir. İşte böyle anlar, Âlemlerin Rabbi’nin elleriyle yarattığı, ruhundan üflediği bir “halife” olduğunu hatırlamanın tam vaktidir.

Özellikle sevdiklerinden, değer verdiklerinden değer görmek insan için temel bir ihtiyaçtır. Ancak kendi değerinin farkında olmayan biri için cümle âlem, sabah akşam samimi övgüler yağdırsa, herkes yoluna kul köle olsa bile değişen fazla bir şey olmaz, hatta içindeki boşluk daha da büyür. Zira değersizlik hissiyle insanda oluşan büyük iç boşluk, dışarıdan gelen övgülerle, iltifat ve sevgilerle dolmaz. “Taşıma suyla değirmen dönmez.” yani. Ancak kendi değerinin farkına varmakla dolar o koca boşluk. Denizleri deryaları dökse hâlâ kupkuru kalacak o dehliz, “Ben Rabbinin kıymetlisiyim, kimse bana değer vermese de O yarattı ya beni elleriyle; beni

dinliyor ya!” katresiyle dolar taşar. Yürekten “Hasbî Rabbi” der o zaman kul, “Rabbim bana yeter.” Kendi değerini gören, başka kulların da hakiki değerini anlamaya başlar. Gücü kudreti, malı mülkü, şöhreti varsa da yoksa da insan olarak yaratılanın değerini anlayan, imanın şifrelerini de çözmeye başlar. İmani değerler, motif motif hayatını süsler durur.

İşte böyle. Ta fi tarihinde, zamansız zamanlarda olmuş bitmiş bir an, bugün gelir elinden tutar insanın. Sen fark etmesen ya da fark etmen uzun zamanlar alsan bile seni elleriyle yaratan, her zaman senin elinden tutandır.

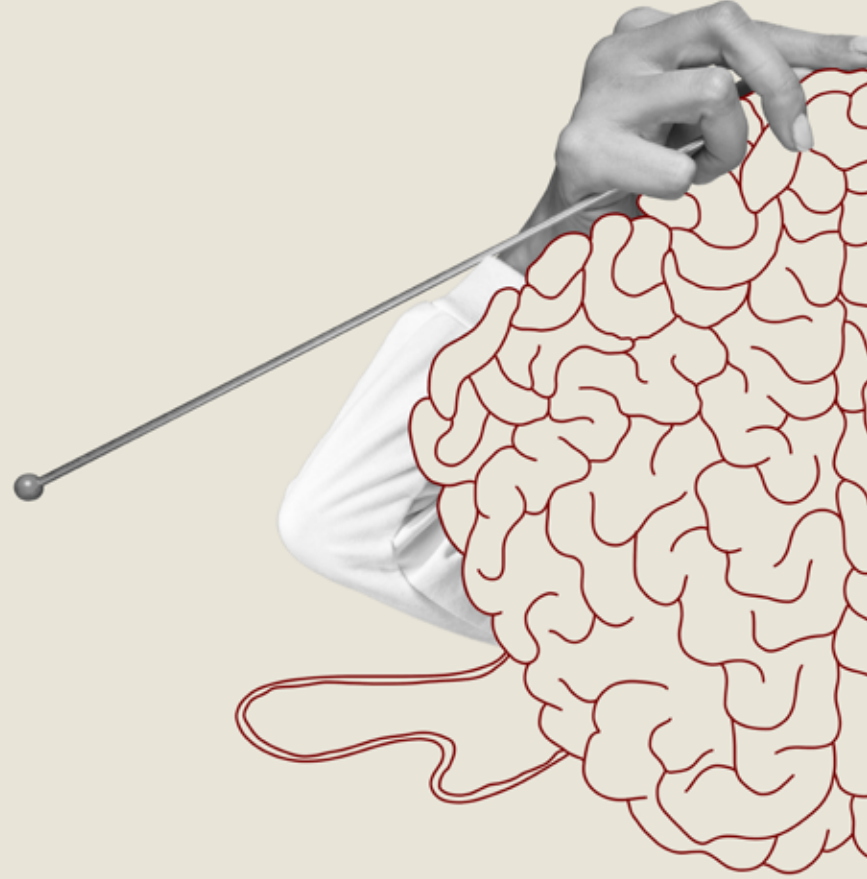

SIKINTININ İLHAMI

Üzerinde yaşadığımız medeniyetin kurulmasını sağlayan insanların bir zamanlar önemseydiği ama bugün her birimizin cüzzamlı gibi kaçtığı bir durum; can sıkıntısı. Hiçbirimiz canımızın sıkılmasını istemiyoruz. Canımız sıkılınca hemen dikkatimizi dağıtacak araçlara yöneliyor, ruhumuzun anlık sıkıntısına kulak vermiyor, bizi oyalayacak nesnelerle vakit geçiriyoruz. Oysa insan içinde bulunduğu ortamı can sıkıntısına kulak verdiği, can sıkıntısını itici bir güç olarak kullandığı zaman değiştirebilir. Çünkü can sıkıntısı insanın üretken gücü olan hayal gücünü tetikleyen ve hayallerinin peşinden cyleme geçmesini sağlayan yegâne yeteneğidir.

Yaşadığımız hayat sürekli bir akışın olduğu, durmanın ayıplandığı bir zaman. Modern kentlerin kurulduğu ilk zamanlarda kenti ve kent insanını anlamaya çalışan Alman sosyolog Georg Simmel, modern kentte insanın kim olduğundan çok neye sahip olduğu sorusunun öne çıktığını söylerken aynı zamanda modern kentlerde insanların zaman baskısı altında ezildiğini belirtir. Simmel'e göre, "Berlin'deki bütün duvar ve masa saatleri birdenbire, yalnızca tek bir saat boyunca değişik çalışsaydı, kentin bütün ekonomik yaşantısı ve bütün iletişimi çok uzun bir süre karıştırdı." Bugün yaşadığımız şehir hayatında da durum çok farklı değil aslında. Hatta bugünün şehir hayatını ve insanını ele alırken bizler Simmel'e ek olarak, insanların ruh saatleri durursa yani can sıkıntısı başlarsa şehirlerimizin işleyişi bir anda dururdu, desek yeterli olur.

ahmet melih karauğuz

Canımızın Sıkılması Bize Neden Ölüm Gibi Geliyor?

Modern zamanlarda can sıkıntısından korkmamızın sebepleri aslında çağımızın hızlı tempolu yaşam tarzıyla ve teknolojiyle ile yakından ilişkilidir. Sürekli hareket hâlinde olan, yeni uyarıcılara ve bilgiye anında ulaşılabilen bir dünyada yaşıyoruz. Bu durum insanların sürekli bir şeylerle meşgul olma, sürekli bir şeyler hissetme ihtiyacını doğuruyor. Boş zamanlarımızda bile akıllı telefonlarımızda sosyal medya, online platformlar ve eğlence endüstrisinin sunduğu sınırsız seçeneklerle dolup taşıyoruz.

Bu sürekli uyarılma durumu can sıkıntısına karşı tahammülsüzlük yaratıyor. Boşluk, sessizlik veya etkinlik eksikliği anlarında birçok insan kendini huzursuz, kayıp ya da anlamsız hissediyor.

Can sıkıntısı, bir yandan kendi iç dünyamızla yüzleşmek zorunda kalacağımız diğer yandan da dış dünyadan mahrum kalacağımız anlar olarak algılanıyor. Bu nedenle bazı insanlar can sıkıntısını neredeyse bir tehdit olarak görüyor çünkü bu durum onları sürekli meşguliyet ve eğlence arayışından uzaklaştırıyor. Bunun yanı sıra modern toplumda başarı ve üretkenlik çok yüksek değerler olarak görülüyor. Bu bağlamda can sıkıntısı bir nevi "boşa geçirilmiş zaman" veya "verimsizlik" olarak etiketlenebiliyor. İnsanlar, sürekli olarak bir şeyler üretmeli, öğrenmeli veya gelişmeli hissiyatı içinde olduklarından can sıkıntısı bu hedeflere ulaşmada bir engel gibi görünüyor. Hâlbuki can sıkıntısının kendisi aslında insan hayatında önemli bir rol oynar; bize düşünmek, yaratıcılığımızı kullanmak ve kendi iç dünyamızla bağlantı kurmak için alan sağlar.

Canı Sıkılanlar Neden Daha Üretken Olurlar?

Modern dünya her ne kadar bizlere can sıkıntısından kurtulmayı öğütse de aslında teknoloji dünyasının büyük şirketleri ve hayatımızı derinden etkileyen teknoloji girişimleri çalışanlarına can sıkıntısı saatleri tanımakta ve can sıkıntısını bir kurum kültürü olarak oturtmaya gayret etmektedir. Çünkü can sıkıntısı aslında sürekli meşguliyet ve verimlilik baskısının ötesinde, yaratıcılık ve yenilik için gerekli zemini oluşturuyor. Dünyanın önde gelen şirketleri, her ne kadar modern dünyanın hızlı akan yapısını kurgulasa da, aslında kurumsal düzeyde can sıkıntısını yaratıcılık için bir araç olarak kullanabilecekleri alanları, ortamları ve iş akışlarını kurgulamaya çalışıyor. Şirketler, çalışanlarına düzenli aralık-

larla “serbest zaman” anları sunarak çalışanların rutin işlerden uzaklaştığı ve yeni fikirler üretmeye teşvik edildiği süreçler kurguluyor.

Can sıkıntısı bizlere boş zamanlar oluşturur. Bu boş zaman dilimlerinde insanlar rutin düşünce kalıplarından uzaklaşıp ve daha yaratıcı, yenilikçi fikirlere açık hâle gelir. Bu süreçte beyin alışlagelmiş problemleri çözme yollarından farklı olarak daha özgün ve yaratıcı çözümler üretebilir. Örneğin bir yazılım mühendisi sıradan bir görevde takılıp kaldığında can sıkıntısının getirdiği serbest düşünme süreci, onun problemi daha önce düşünülmemiş bir açıdan ele almasını sağlayabilir. Yaratıcılık, genellikle yeni ve orijinal fikirlerin spontane bir şekilde oluştuğu, zihnin serbestçe dolaşabildiği durumlarda en iyi şekilde ortaya çıkmak-

tadır. Can sıkıntısı da zihni rahatlatan ve yaratıcılığı teşvik eden bir ortam vardır, zihnin olağan düşünce kalıplarından uzaklaşıp daha özgün ve yaratıcı düşüncelere yönelmesine olanak tanır. Can sıkıntısının yaratıcılık ve problem çözme yetenekleri üzerindeki etkisi ile ilgili yapılan araştırmalar, onun neden önemli olduğunu bize göstermesi açısından ufuk açıcı sonuçlar sunmaktadır. Örneğin bir araştırmada katılımcılara öncelikle sıkıcı bir görev verilmiştir. Görevde katılımcılar telefon rehberinden isimleri okumak gibi monoton ve sıkıcı bir iş yapmışlardır. Görevin ardından katılımcılara yaratıcılık gerektiren görevler verilmiştir. Sıkıcı görevleri tamamlayan katılımcıların, sıkıcı görevi tamamlamayanlara kıyasla daha nitelikli çözümler ürettikleri gözlemlenmiştir.

Son zamanlarda öne çıkan teknoloji girişimlerinde can sıkıntısı zamanlarının yaygınlaşması da bu durumun ne kadar önemsendiğini göstermesi açısından önemlidir. Örneğin bazı teknoloji şirketleri çalışanlarına düzenli olarak “düşünme zamanı” ayırmakta, bu süre zarfında çalışanlar rutin görevlerinden uzaklaşarak yeni fikirler geliştirebilecekleri veya mevcut projeler üzerinde farklı yaklaşımlar düşünebilecekleri serbest zamanlara sahip olmaktadır. Google’ın ünlü “20% zaman” kuralı, çalışanların zamanlarının yüzde yirmisini kendi projelerine ayırmalarına izin vermesi noktasında bu tür bir yaklaşımın iyi bir örneğidir. Zira bu politika, Gmail ve Google News gibi yenilikçi ürünlerin doğuşuna katkıda bulunmuştur. Can sıkıntısı korkulacak bir durum değil yönetilmesi gereken bir süreçtir ve odaklanmamız gereken şey, canımız sıkıldığında o anı nasıl değerlendireceğimizi bilmektir.

ÖMER FARUK DÖNMEZ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

SİDDİK YURTSEVER

BİR

Ömer Faruk Dönmez’in öykülerinde mizah daima ön plandadır. Karakterler, mekân ve dil mizaha hizmet eder. Öykünün sınırlarını aştığını düşündüğümüz metinlerde, mizahı bir mizansen olarak kullanır. Yazar reddettiği, eleştirdiği ne kadar “şey” varsa onlara mizah üzerinden kurduğu büyüdü dünyasından cevap verir. Bu dünya, çoğu zaman öykü biçiminin sınırlarına riayet ederek bazen de farklı türlerle iç içe geçerek kurulur. Bazı kitaplarının isimlerinde de mizahla harmanladığı zıtlıkların etkisi hissedilir. *Bir Yobazın Günlüğü, Ölü Bir Yazarın Anlattıkları...*

İKİ

Öykülerinde tasavvufun etkileri görülür. Yazar modern döneme ait birçok kavram ve olguyu reddetse de günümüz insanını tasavvuf üzerinden okur. Ona göre dönem itibarıyla insanı anlamanın en kestirme yollarından biri tasavvuftur. Karakterlerine giydirdiği tasavvuf elbisesini neredeyse hiç çıkartmaz. Çünkü dünyayı kabul etmenin, ona katlanmanın yollarından biridir tasavvuf. Fakat yazar, bu alandaki kimi uygulamalara yönelik eleştiriden de geri kalmaz. Tasavvufun saf hâlini arar. Tarihsel arka planına doğru bir yolculuk yapar.

ÜÇ

Anlam arayışını, mizah ve tasavvuf üzerinden tamamlar. Ret ve kabul olarak öyküye giren bu iki unsur zaman zaman dünyanın sinir uçlarında dolaşır. Öyküler boyunca idealize edilmiş bir yerden seslenmeyi düşünmez. Gerçeğin sesini açar yazar. Böylece gerçek, mizah ve tasavvufla buluşur. Bu buluşma, çatışma unsurunu besler. Tahkiyeye hizmet eder. Tüm bu karmaşanın içinde kurulan dünya yazarın üslubu hakkında fikir verir bize.

DÖRT

Yazarın ilk kitabı *Hep Aynı Hikâye*, ilk kitap acemiliğinden ziyade ne yaptığını bilen, yazdıklarının üzerine düşünülmüş bir yazarın olgunluk dönemi kitabı gibidir. Kitap boyunca muazzam bir coşkuya, heyecan eşlik eder. Bir söyleşisinde şöyle der Dönmez: “Evet, ilk kitabımın yayımlanışından bu yana yaklaşık on sene geçti ve ben ilk kitabım için duyduğum o heyecanı ve sevinci her seferinde tekrar yaşadım: İnsanlığın kurtuluşuna, Tanrı’m, ne kadar da az kalmıştı.”

BEŞ

Hamza kitabı, yazarın en çok okunan kitaplarından biridir. *Cafcaf* dergisinde tefrika ettiği “Hamza” ve “Figan-ü Lügati-t Türk” öykülerini 2010 yılında *Hamza* adıyla yayınlamıştır. *Hamza*, uzun hikâye kabul edilmelidir. On dört başlıktan oluşan “Hamza” ve on üç kelimenin irdelendiği “Figan-ü Lügati-t Türk” üzerinden üniversite sınavına hazırlanan bir öğrencinin edebiyat tutkusu ve manevi arayışı; genç bireylerin yaşadıkları zorluklar ve toplumun yozlaşması mizahi bir dille anlatılır. *Hamza*, hayatın anlamını ararken Mec-zup Amca ile tanışır ve onun soruları karşısında zor duruma düşer. Yazar, “Hamza”da İslami terminolojiye daha sık başvurur ve eleştirilerini daha açık bir dille yapar.

ALTI Yazar, hayata ve insana dair mesajları öykü formunu deforme etmeden aktarır. Karakterler kimi zaman hafızasını yitirmiş bir profesör, ölmek üzere olan bir sinek, karısını öldüren bir koca yahut ölüm meleği olarak karşımıza çıkar. Öyküler bizi daima iyiye ve doğruya sevk etmek gibi sahici meselelerin sancısını çekerler.

YEDİ Öykü kitaplarının ardından gelen “Ab-ı Hayat” serisi üç kitaptan oluşmaktadır. Öykülerinde benimsediği ana izlek olan tasavvuf burada hayatın ta kendisi olarak karşımıza çıkar. Seriyeye bir sohbet kitabı demek bugünkü anlamıyla onu sınırlandırmak olacağından, “Hayata tutunmaya çalışan günümüz insanının sorularına ve sorunlarına odaklanan irfani düşüncenin yanında bıçkın bir hevesi de barındıran seri kitaplar.” demek daha doğru olacaktır.

Dervişan, düşünce eyleminin doruklara çıktığı bir metindir. Dolayısıyla okurla paslaşmalar ve okurun zihninde oluşturulmak istenen örüntü sık sık tekrarlanır. Okur köşeye sıkıştırılır. Bu durum metnin felsefik derinliğiyle alakalı

SEKİZ olsa da elbette karakterlerle alakalı bir yönü de vardır. Ortaya çıkan bu fotoğrafın metin-metafor ikilisiyle ilişkisi yüksektir. Yazar hangi karakteri konuşturmak istese, hangi sosyolojik olayı anlatmak istese; mekân ve zemin fark etmeksizin “şimdiki hâli” kullanır. Karakterlerin gülünç, zavallı tipler olduğu söylenemez. Bilakis çoğu karakter yalnız olsa da kendi doğrularının peşinden giden ve bu uğurda bedel ödeyen kişilerdir. Olayın kahramanı imam efendinin cemaatiyle yaşadığı bir sohbet esnasında vuku bulan hadiseler okura doğaçlama bir metin gibi gösterilir. Hayatın içinden bir enstantane olması sebebiyle bu durum okurun dikkatini çeker.

DOKUZ

Yolcu ve Burjuva, dilin sınırlarını zorlayarak meydana gelen bir kitaptır. Kitabın okuyucular tarafından anlaşılmasının zor olduğunu itiraf etmek gerek. Buna rağmen yazarın kurmak istediği bağlamı gören/bilen/hisseden okuyucular için yeni kapılar aralar. Âdeta okuyucuya, anlaşılmanın tek bir anlamdan geçmediğini birçok yan anlam barındırdığı ve bütün olarak anlaşılması gerektiğini fısıldar. Bunu modern yaşamın kolaylığına kaçmış bir okuyucu kitlesine söylüyor olması da önemli bir ayrıntı olarak duruyor karşımızda.

Öykülerinde sıkça türler arasında geçişlere başvuran Dönmez **ON** öykü dışında da metinler kaleme aldı. İlk şiir kitabı *Rünya*'da, farklı bir şiir evreni kuruyor yazar. Daha çok ölçü ve uyağın uyumuyla ritim tutan bu metinler yer yer kapalı bir kutuya dönüşüyor. Özellikle modern insanın çelişkileri, ideolojiler, tanımlar ve içtimai hayatın incelikleri kitap boyunca okurun peşini bırakmıyor. *Rünya*'da göze çarpan bir başka husus ise yazarın yeni kelimeler üretmek için verdiği uğraş. Bu bakımdan *Hamza* kitabındaki postmodern sözlük çalışması *Rünya*'da daha yoğun bir şekilde karşımıza çıkıyor.

“yağmalandı gümüş tay
kanatlandı engerek
tecellî etti mana şol
cennetten kovuldum
kırk altı yıl yaşadım rünya
zehir zemberek
ölebilsen ölürdüm
ölmedim şair oldum”

BABALARLA OĞULLARIN BULUŞACAĞI GÜNE...

FADİM ÖZER KASAY

*Ey Kudüs, ey şehrim
Ey Kudüs, ey sevgilim
Yarın, yarın çiçek açacak limon
Sevinecek yeşil sümbüller ve zeytin
Gözler gülecek
Geri dönecek göçmen güvercinler
Tertemiz yuvasına
Ve geri dönecek çocuklar oynamaya
Buluşacak babalarla oğullar
Nizar Kabbani*

Filistinli yönetmen Nayfeh'in kendi hayatından esinlendiği filmi *200 Metre*, Filistinli inşaat işçisi Mustafa'nın utanç duvarına karşı duruşunu anlatır. İsrail'in oturma izin belgesini almayı reddeden Mustafa, eşinden ve çocuklarından iki yüz metre uzakta, duvarın diğerk tarafında annesinin evinde kalmaktadır. Mustafa'nın annesinin evinden eşinin kaldığı ev görünmektedir. Her gece yatmadan çocukla-

rıyla telefonda görüşür ve karşılıklı ışıkları açıp kapatma oyunu ile aradaki duvarı görünmez kılarlar. İsrail sınırında bir inşaatda çalışan Mustafa, kendi gibi çalışmaya giden pek çok Filistinli ile birlikte her gün kontrol noktasından geçmekte, çeşitli zorlukla karşılaşmaktadır.

Yine kontrol noktasından geçtiği bir sabah kartının süresinin dolduğugereğesiyle geçişine izin vermezler.

Annesinin evine geri döner Mustafa. Ancak eşi Salwa'dan bir telefon gelir. Oğlu Majd'a araba çarpmıştır. Mustafa'nın ne yapıp edip duvarın diğerk tarafına geçmesi gerekmektedir. Resmî yollarla geçmeyi denese hem çok zor olacak hem çok zaman alacaktır. Bu nedenle bir kaçakıyla anlaşır. Yüklü bir miktar öder ve yine kendisi gibi kaçak yollarla duvarın öte tarafına geçmek isteyen insanlarla yola koyulur. Daha on sekizini doldurmamış Rami, kuzeninin düşününe gideceğini söyleyip duran Kifah ve onun kız arkadaşı Alman film yapımcısı Anne ve kamerası ile belirsiz bir yolculuk başlar. Kaçak yollardan yapılan bu yolculuğaa başkaları da eklenir. Mustafa tahammül edemez durmalara, yavaşlamalara. Yol zaten sıkıntılı, Mustafa evladına yetişme derdinde. En nihayetinde İsrail plakalı araçlarla buluşulur ve kontrol noktalarından önce bagaja yerleşen Mustafa, Rami ve Kifah ile şoförün yanına oturan Anne, nefeslerini tutup geçişi bekler. Ama bir şey olur. Şoföre gelen telefonda kontrol noktasında geçişi sağlayacak askerin nöbet değıştirdiğı öğrenilir. Alman Anne, İbanice bildiğı için durumu anlar. Bu kez şoför arabayı

durdurup Anne'nin kamerasındaki görüntülere bakar, o da şoförü polis gelecek diye tehdit eder ve adamın darp etmesiyle yere düşer. Rami bagajda fenalaşır, askerlere yakalandıklarını düşünür. Aslında Rami'nin telaşında daha önce aynı sıkıntıları defalarca yaşamış Filistinli bir gencin ürkekliğini görürüz. Kendine geldiğinde diğerlerinin bagajdan çıkmasını sağlayan Anne'nin şoförü nasıl anladığı mevzu olurken Anne, şoförün hareketlerinden yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu sezdığını ifade eder. Rami daha önce geçtiği bir duvardan söz eder. Mustafa'nın oğluna ulaşması gerekmektedir. Bu duvar fikri onu umutlandırır. Arabaya binip ilk Ramallah'a geçmeye çalışırlar. Kontrol noktasında asker direksiyondaki Anne'ye nereye gittiklerini sorar, "Ramallah" cevabını alınca "Filistin'i seviyor musun?" diye sorar. Anlamadığını ifade eder Anne. "Şiddeti seviyorsunuz!" der ve güler asker. İnsanların psikolojileriyle nasıl oynandığını böylece gözler önüne serer Nayfeh. Ramallah'ta o duvarın önüne gelirler ama bir grubun saldırısına uğrarlar, Rami'nin kaburgaları kırılır. Oğlunun bulunduğu hastaneye yetişmeye çalışırken Mustafa, kendini Rami'nin başında bulur. Hastanenin önünde Anne, yabancı bir dili nasıl bu kadar iyi konuştuğunu Mustafa'ya sorar. Okulda hepimize öğretiyorlar cevabını verir Mustafa. Ve itiraf eder, "Rami evine dönecekti, ona iş buldum yalanıyla bizi duvarın önüne getirmesini istedim. Çünkü oğluma yetişmem gerekiyordu. Senin bir itirafın var mı?" diye sorar Anne'ye ve ekler: "Babanın İsraili olduğunu biliyor mu?"

Film Künyesi:

2020 / 1s 37dk / Dram

Orjinal Adı: 200 Meters

Yönetmen: Ameen Nayfeh

Senarist: Ameen Nayfeh

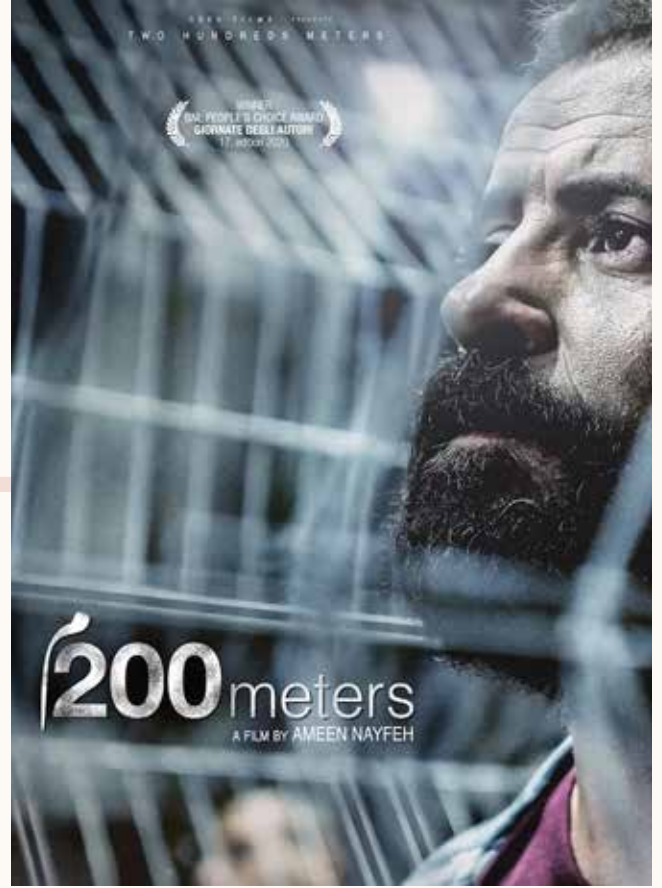
Oyuncular: Ali Suliman, Anna Unterberger, Gassan Abbas

Ülke: İtalya, İsveç

Mustafa, Anne ve Kifah yola çıkarlar. Kudüs'e geçecekler ve bir kontrol noktası daha vardır. "Üç sihirli cümleyi söyleyelim." der Kifah: "Ne haber? Harika. Her şey yolunda." Direksiyonda Anne vardır ve bayan asker sorar, "Neden gidiyorsunuz?" Gezmeye gittiklerini belirtir Anne. Asker, ardından fotoğraf makinesinin lensini sorar, muhabbet ederler ve geçiş tamamdır. Kifah kız arkadaşının İbraniceyi bu kadar iyi konuşmasından onun İsraili olduğunu anlar ve saldırganlaşır. Mustafa onları ayırır ve çok anlamlı bir şey söyler: "Evet o bir Yahudi şimdi ondan intikam mı alacaksın?" Anlamlıdır çünkü biz onlara hiçbir koşulda benzemeyiz demek ister aslında.

Kudüs'e girerler ve billboardlar dikkat çeker, İsrail başbakanı ile o dönemin ABD başkanının el sıkışırken fotoğrafları vardır. Alt okumalarında film hem siyasi hem dinî hem vicdani mesajlarla köşeye sıkıştırır ruhunuzu. Ve Mustafa oğlunun yanındadır. Film başladığımız yerde biter, duvarın karşısında.

200 Metre filmiyle kendinizi Batı Şeria'da, Ramallah'ta, Kudüs'te ama en çok bir kontrol noktasında işgalci bir gücün gözlerine bakarken bulacaksınız. Çocuklarına ve eşine hasret, İsrail kimliğini kabul etmeyen Mustafa'nın direnişiyle, vatanları ve davaları uğruna evlatlarını şehit veren anneleri, babaları bir kez daha hasretle kucaklayacaksınız.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

NAFİYE YÜKSEL

Barış Bıçakçı “Bir Kitabın Sayfaları” adlı şiirinin bir dizesinde “buradan çocukluğumuza kadar bir telaş” diyor. Yaşımız kaç olursa olsun çocukluğa hep bir telaşla gideriz. Hatırlanmayan anlar içimizdeki merakı tetiklediğinden en çok çocukluk yıllarımızı başkalarından dinlemeyi severiz. Dinleriz ama hiçbir zaman bütünüyle inanmamız mümkün değildir. İnsan hafızası geçmişe giderken unuttuğu boşlukları doldurur, değiştirir hatta dönüştürür; bunu bilir ve kendimizin o saf hâline ulaşma çabası, içimizde telaşa sebep olur. Bu telaş zihnimizde olumsuz bir kelimeye dönüşmemeli. Dünyada var oluşumuzdan itibaren yaşadığımız anları hatırlamayı istemek, varlığımızın delilini kendimize ispat etme çabasıdır.

İspat kulağımızda açılmış bir delik gibi durur. Göreve başladığım ilk yıl öğrencilerimden birini tahtaya çıkardım. Güzel bir kız çocuğu. Bir an kulağına geçirilmiş iplik beni sınıftan aldı çocukluğuma götürdü. Malum olduğu üzere Anadolu’da kız çocuklarının kulağı çok erken yaşta deldirilir. Çoğu zaman da küpe almak yerine delik kapanmasın diye iplik geçirilir. Renkli bir iplik. Yaygın olan şeyin yadırganması olmaz. Benim içinse durum biraz farklıydı. Ablam ve abim kulağımı deldirmek için beni eczaneye götürmüş küpemi de o anda takmışlardı. Yaşım çok küçük olduğu için küpeye sahip çıkamadım. Annem de kulağıma bir iplik geçirmişti. Malına sahip çıkmayı öğren ipliği. Uzun yıllar öylece kaldı. Bense küpe alamadığımız için böyle yaptığını düşünmüştüm. Büyüyüp sorduğumda öğrendim. Ama ikna oldum mu dersiniz, olmadım. Anne babalar çocukluğunuzla ilgili sorduğunuz sorulara o anın ihtiyacıyla cevap vermek adına geçmişi de eğip bükme gücüne sahipler. Belli aralıklarla aynı olayın farklı şekillerde anlatılmasıyla bunu anladım. Oysa ben abimle ablamın beni evden alıp güneşli bir günde yürüdüğümüz eczane yolunu -benim için çok uzun bir yoldu- kulağımı delen orta yaş adamı, ablamın bana hiç acımayacak değişini ve bir anda duyduğum o patlama sesini çok iyi hatırlıyorum. Sanırım sestem dolayı çok acıdığını düşünmüştüm. Saatlerce ağladım. Kulağımdaki deliği, vücudumda büyük bir yara gibi taşıdım. Eve gelip küpemi gördüğümde kendimi çok güzel buldum, ağlamayı bıraktım hâliyle. Değdiğini düşünmüş olmalıyım. Küpemi kaybettikten sonra iplik takıldı demiştim ya, zamanla o ipliği kesip attım. Küpenin estetiğini görmüştüm bir kere. İpliği kestiğimi uzun zaman kimse fark etmedi ve o fark edilmeyen sürede kulağım kapandı. Evdekiler fark ettiğinde kendimi komşumuzun dizinde iğneyle kulağımı tekrar açmaya çalışırlarken bulmuştum. Kulak delme tabancasını mumla aradığım bir andı. “Şimdi bitti.” cümlesi yıllarca sürmüştü sanki. Yıllarca süren o kısacık anın sonunda annem çantasından küpelerimi çıkarıp taktı. Söylemedi ama ne demek istediğini anlamıştım. Ben de küpeyi bir daha kaybetmedim. Onun da beni anladığına ise şimdilerde eminim. O maçı ben kazanmıştım.

Yıllar sonra öğrencimi gördüğümde hikâyemi bu hâliyle kabul ettiğimi fark ettim. Büyümüştüm ve benim de zamanı eğip bükme gücüm vardı artık.

*“Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray’da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı.”

Bu köşe, Marcel Proust’un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

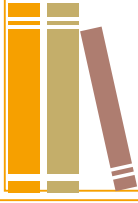
SİZİN ÖMRÜNÜZ KAÇ SANİYE
Dursun Ali Tökel

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: ELVİN BULUT

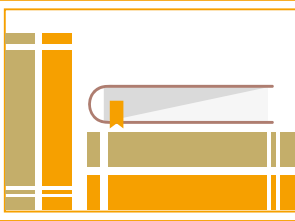
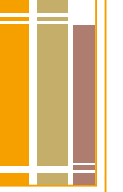
“

Eğer okuma eylemimiz bizi zenginleştirmiyor, az evvelden daha farklı kılmıyor, hayata ve insana dair yeni güzelliklerin kapısını açmıyorsa okumak Yunus Emre'nin deyişiyle "kuruca bir emek"tir.

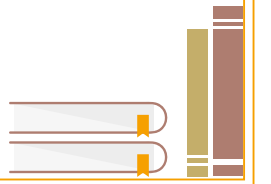
Lüksün, konforun ruhları esir aldığı bir dünyada, ruhun insanı kemale erdirecek zerre kadar takati kalmıyor.

Eşyaların hâkimiyetinin olduğu yerlerde ruhlarımızın, ruhaniyetlerimizin adı bile anılmayacak.

İnsan denen her bir canlının yegâne-biricik ve eşsiz olduğunun inkârına dayandıkça biz, gençleri anlamamaya devam edeceğiz.

Sevgimiz, bir gün bizi En Sevgili'nin yanı başına ulaştırmayacaksa sevmenin bize bahşedeceği lütuf ne olacaktır?

Allah, her peygamberi kendi devrinin en önemli teknik, teknolojik, anlatısal ve revaçta olan uğraşları neyse o özelliklere, hatta ondan çok daha üst özelliklere sahip bir donanım ile göndermiştir.

Varlığımızı korumak için varlıklarına sarıldıklarımızı var edeni hesaba katmadan var olacağımızı mı zannediyoruz?

Eğer bilgi insanda bilince dönüşüyorsa bu büyük bir lütuftur, yok eğer bilgi olarak kalıyorsa onu taşıyan sadece hamallık yapıyor demektir.

